STRIP SCHRIFT

Prijs f 6,25
Bfr. 125

LORENZO MATTOTTI
BARRY WINDSOR SMITH
DONALD DUCK

262 – JAARGANG 26 NUMMER 5 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

STRIP SCHRIFT

OUDE NUMMERS

Spelregels

1. Niet genoemde nummers zijn ècht uitverkocht.
2. Sommige nummers zijn bijna uitverkocht (en vet afgedrukt in de opsomming). Het kan dus gebeuren dat in de periode dat uw bestelling onderweg is de laatste exemplaren ons magazijn reeds hebben verlaten. Vandaar dat wij u verzoeken altijd een paar reservenummers op te geven.
3. Van de hele oude nummers (10-13) zijn ook exemplaren zonder bijlage; levering geschiedt met bijlage totdat deze op zijn, daarna (helaas) zonder.

Prijzen (per stuk)

Nummer 10-101:	f5 / Bfr.100
115-212:	f4 / Bfr. 80 (of f2,50 / Bfr.50 bij bestellingen van 10 of meer nummers)
213-217:	f5 / Bfr.100
218-249:	f5,95 / Bfr.110
250:	f9,95 / Bfr.180
251-257:	f5,95 / Bfr.110
258-260:	f6,25 / Bfr.125

Verzend- en administratiekosten

1 - 2 nummers:	f2,50 / Bfr. 65
3 - 9 nummers:	f5 / Bfr.140
meer dan 9 nummers:	f7,50 / Bfr.300

U kunt zich de verzend- en administratiekosten besparen door uw bestelling op een ruilbeurs of tijdens De Stripdagen af te halen.

Betaling en bestelling

Het verschuldigde bedrag voor de oude nummers (vermeerderd met de verzend- en administratiekosten) overmaken:
Nederland: Postbank 209948 of ABN-bank 54.89.74.330 ten name van Stripschrift, Amsterdam.
België: ABN-bank 721-520.62.74-81 ten gunste van Het Stripschap, Tervuren.

Leverbare nummers

(Bij elk nummer staan één of meerdere strips, striptekenaars of onderwerpen vermeld, waaraan in dat bewuste nummer veel aandacht wordt besteed.)

10 Aram, Peanuts
12 Koning Hollewijn, Kuifje
13 Suske & Wiske
19 Kabouters, Johnn Bakker
65+ Tibet, Tina
67 Jean Roba, Carry Brugman
70 Toonder-story, Jan van Haasteren
74 Raymond Macherot, Uco Egmond
75/76 Miranda Blaise
77 Gerrit Stapel, Aart Clerkx
78 Bud Sagendorf, Beeldvloeken, Daan Jippes
79 Jules Feiffer, Moem, Piet Wijn
80 Tovenaar van Fop, Robbedoes, The Hulk
83 Pep, Sjors, Eppo, Dick Bos
85 Stripprofessoren, Spaarnestad, Strips schrijven
86 Eddy Paape
87 Bert Bus, Lucky Luke, Simpelman
88 Prins Valiant, Rode Ridder, Tarzoon
89 Jacques Martin, Kuifje, Jacques Tardi
92 Strip & auto's, Michel Vaillant
93 Pogo, Paulus, Hocus Pas
94/95 Robbedoes Weekblad inclusief Index
96 Jijé, Pogo
97 Trigië, Selby Kelly
98 Strips in de jaren '30
99 Milton Caniff, Wally Wood, Stripkoerier, Gummi
101 Greg, Jacques Lob, Jean-Michel Charlier
115 Strips & politiek, Willem, Robert Crumb
116 Ben van Voorn, Piet van Elk, Alain Saint-Ogan
117/118 Michel Blanc-Dumont, Jijé
120 Dick Matena, Enki Bilal, Roger Leloup
121 Berni Wrightson, De striphandel
126/127 Claire Bretécher, Corto Maltese, Ralph Bakshi
128 Guido Crepax
129/130 Al Capp, Jacques Tardi, Jacques Laudy
131 Dick Tracy, The Studio
132 Engelse dagbladstrips
134 Strips in de oorlog
137 Kleine uitgevers, Asterix
138 Familiestrips, Prins Valiant
141 Daan Jippes
142 Star Wars
143 Amsterdam, Arturo del Castillo
144 Ravian, 1984, Prikkebeen
145 Frank Frazetta, Enki Bilal, Yrrah, Sam's Strip
148 Robert Gigi, Eppo, Uitgeverij Panda
149 Conan
150 Katten
151/152 Yves Chaland, Jan Kordaat, Merchandising
153 William Vance
154 Belgische strips, Didier Comès, EC
155 Victor de la Fuente, Fernando Fernandez
156 Nieuwe Nederlanders
158 Marten Toonder, François Bourgeon
159/160 Engelse stripweekbladen, Robert Crumb
161 Nieuwe stripbladen, Wally Wood, Agent 327
162/163 Robbedoes Weekblad, Parodie en plagiaat
164 Harvey Kurtzman
165 Frank Margerin, Cosey, Raymond Reding
166 Paul Gillon, Pierre Christin
167 Richard Corben, Bob de Moor, Corto Maltese
170 Martin Veyron, Bart van Erkel
171 Milo Manara, Frits Kloezeman, Roger Dewroet
172 Krantestrips, Nikita Mandryka
174/175 Peter Pontiac, Strips & popmuziek
176 Fred & Liliane Funcken, Strips & onderwijs
177/178 François Schuiten, Wendy Pini, Hermann
179 Stripweekbladen
180 Robert van der Kroft, Garfield
182 Vittorio Giardino, Dick Vlottes
183 Strips & voetbal, Frans de Boer
184 Titanic, Marc Wasterlain
185/186 Ravian, Claude Auclair, Daniel en Alex Varenne
187 André Juillard, Al Williamson, Jeremiah
188 Laurence Harlé, Yves Swolfs, Colin Wilson
189/190 Jean-Marc Rochette, Franz, Tex Avery
191 Robbedoes
192 Robbedoes, Lex van de Oudeweetering
193/194 Illustrated Classics, HIP-comics, Stan Lee
195 Bondage-strips, De Kat
196/197 Chantal Montellier, Strips & de Himalaya
200 Stripjournalistiek, Suske & Wiske
201 Wim Stevenhagen & Gerrit de Jager
202 Japanse strips
203 Gerrit Stapel, Popeye, Charles Burns
204 Harold Foster
205 Willem Ritstier, François Rivière
206 Studio Vandersteen, Marvano, Kees de Boer
207 Literatoren & strips
208 Henk Albers, François Boucq, Titanic
209 Amateurs
210 Don Lawrence
211 Onvoltooide strips
212 20 jaar Stripschrift
213 Rocketeer, Mike Greg, Vink, Paul Teng
214 Hec Leemans & Willy Lohmann, François Boucq
215 Jacques Glénat, Animatiefilms
216 Paul Bodoni, Jacques Martin, Marc Terstroet
217 Bert Bus, Daan Jippes
218 (22/1) Lucky Luke, Urbanus & Willy Linthout
219 (22/2) Fred Julsing, Silver Surfer
220 (22/3) Toon van Driel, André Franquin
221 (22/4) André Franquin, Chantal Montellier
222 (22/5) John Difool, Kamagurka
223 (22/6) Duck-scenario's, Johan de Moor
224 (22/7) Bill Sinkiewicz, Computeranimatie
225 (22/8) Antonio Cossu, 60 jaar Popeye
226 (22/9) Treinen & strip, Média Participations
227 (22/10) Gerard van Straaten, Alexandro Jodorowsky
228 (23/1) Johan de Moor, Watchmen
229 (23/2) Theo van den Boogaard, Lian Ong, John Romita
230 Hugo Pratt, Anne Auke Tadema
231 Jacques Tardi, Henri Goldsmann
232 Calvin & Hobbes, Strip & communicatie
233 Blake & Mortimer, Fredric Wertham
234 Carry Brugman, François Schuiten, Eric Heuvel
235 Hec Leemans & Merho, Auke Herrema
236 SF & strip, Marvano, Felix Flux Museum
237 Didier Comès, Laurent Parcelier
238 Lorenzo Mattotti, Strips & geschiedenis
239 Lava, François Bourgeon, Jeroen Steehouwer
240 Benoît van Innis, Luc Cromheecke, België
241 Bernard Hislaire, Ralf König, Herr Seele
242 Moebius, Jack Staller, Ducktales
243 Al Severin, Moebius, Lorenzo Mattotti
244 Dick Matena, Chantal de Spiegeleer, Denys Cowan
245 Dirk Stallaert, Dick Matena, Wouter
246 Roger Leloup, Annie M.G. Schmidt
247 Windig & De Jong, Alberto Breccia
248 Peter van Dongen, Bernet & Abuli, Dick Matena
249 Marc Michetz, Attilio Micheluzzi, Redacties
250 Jubileumnummer
251 Lorenzo Mattotti, Stripdagen Haarlem
252 Daan Jippes, Kuifje, Stefan Verwey
253 Kolk & De Wit, Strips in Duitsland, Kuifje
254 Bert van der Meij, René Sterne, Merchandising
255 Hein de Kort, Edmond Baudoin, Tex Willer
256 Toon van Driel, Eric Joris, Fred Julsing
257 Frank, Donald Duck, Marcel Ruijters
258 Tome, Inkleursters, Stan Heinze
259 Marc Wasterlain, Grzegorz Rosinski
260 Hermann, Peyo, Lombard, Posse

STRIP SCHRIFT

Jaargang 26 juni 1993 nummer 5 (262)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Michel Nadorp, Arco van Os, Rik Sanders

Redactie-assistentie
Harry Wibier

Medewerkenden
Sytse S. Algera, Ben Bits, Hanneke Bons, Ruud Booms, Gian Luca Businello, Michel Clessens, Frans Hasselaar, Gerrit de Jager, Ron Kaal, Arnel Lefevere, Nelleke Lindhout, Pieter van Oudheusden, Hans Pols, Stefan Rutten, Mat Schifferstein, Koos Schulte, Rudy Vrooman, Bill Watterson, Jempi Welkenhuyzen

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020 - 6852229
Abonnementsprijs f 57,50 / Bfr. 1150
Leden van het Stripschap f 2,50 / Bfr. 45 korting
Nederland: Postbank 209948 of ABN-bank 54.89.74.330 ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: ABN-bank 721-520.62.74-81 ten gunste van Het Stripschap, Tervuren
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
ADS Advertising Services
Postbus 919
1000 AX Amsterdam
Telefoon: 020 - 6387272, telefax: 020 - 6387273

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Richard, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Barry Windsor Smith & Hanneke Bons (inkleuring)
(© Voyager Communications)

Redactioneel

Het is toch godgeklaagd.
Er wordt nog steeds een stevige cent aan strips verdiend. De Kuifje-, Doorzon-, Klepzeiker- en Largo Winch-albums gaan als zoete broodjes over de toonbank, maar het lijkt bijkans onmogelijk om als debutant aan de bak te komen. Laat staan, dat je een aantal jaren mag publiceren om het vak onder de knie te krijgen. Er zijn te weinig publikatiemogelijkheden. Een blad als Sjors en Sjimmie Stripblad zou eigenlijk de stuwende kracht achter de nieuwe generatie stripmakers moeten zijn. In plaats daarvan leidt het blad een kwijnend bestaan en is er nauwelijks een budget voor nieuwe projecten.
In een interview dat naar aanleiding van het opheffen van het weekblad Kuifje werd gehouden zei de scheidende hoofdredacteur dat niemand meer op vervolgstrips zit te wachten. De plaats van het weekblad zou door de albums zijn overgenomen.
Hoe zit het dan met de steeds groter wordende markt van de Amerikaanse comic? Het publiek schijnt maar geen genoeg te krijgen van deze veredelde pulp. Niks album, gewoon zo'n smeuïg blaadje met een stevige cliffhanger.
Als je in de VS maar een beetje een potlood kunt vasthouden, word je al van de straat geplukt en op een serie gezet. In ons interview met Barry Windsor Smith heeft hij het over 'Knob Row', de benaming voor een schare jonge tekenaars die bij Valiant in de kweekvijver mogen spartelen. In Nederland hadden we ooit de Toonder Studio's, die een hele generatie stripmakers hebben opgeleverd, maar waar kan nieuw talent op dit moment terecht?
Het roer moet hier om, nieuwe publikatievormen moeten worden uitgeprobeerd. Innovatie! Nieuwe initiatieven zijn nodig, want zo kan het niet langer. Als er niet snel wat gebeurt stevent de Europese strip regelrecht op z'n graf af ...

Inhoud

4 **BARRY WINDSOR SMITH** Sytse S. Algera
11 **BITS & PIECES** Ben Bits
12 **CROMHEECKE & LETZER** Jempi Welkenhuyzen
16 **HET DUCKUNIVERSUM** Ron Kaal
21 **DE GROTE RONDES VAN MARC SLEEN** Jempi Welkenhuyzen
22 **LORENZO MATTOTTI** Pieter van Oudheusden
25 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
33 **BRIEVEN**
34 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp
36 **CASPER EN HOBBES** Bill Watterson

***Conan*, een nieuwe tekening van een oude bekende.**

Barry Windsor-Smith

'Veel lijnen bij elkaar vormen samen de tekening, doch enkel de lijnen die op de juiste plaats staan verschaffen de duidelijkheid.'

Honoré Daumier (1832-1872)

Deze uitspraak van Honoré Daumier, één van de grondleggers van het stripverhaal, is niet alleen van toepassing op één tekening maar kan ook geprojecteerd worden op de wereld van de huidige Amerikaanse comic. In de grote massa van comics, die elke maand over de lezer uitgestort wordt, zitten slechts enkele verhalen die echt de moeite waard zijn. En het gebeurt zelden dat een comicreeks van een bepaalde tekenaar op een constant hoog niveau blijft staan. Barry Windsor Smith is één van de weinige tekenaars in Amerika die er elke keer opnieuw in slagen een goed produkt af te leveren.

door

SYTSE S. ALGERA

Geboren als Barry Smith in 'the east end of' London in 1949 (Windsor is een familienaam die later werd toegevoegd), had hij al van jongs af aan het verlangen om fantastische helden en heldinnen te tekenen die op elke pagina een nimmer aflatende strijd voerden tegen de slechterikken. Hij ging daarom naar de East London Art School om zijn droom te verwezenlijken. De naam van deze school was 'East Ham Technical College', in die tijd een van meest 'hippe' scholen. Nadat hij deze school afgemaakt had reisde Windsor Smith in 1968 naar het mekka van de comics, Amerika. Met een visum voor slechts twee weken verbleef hij vijf maanden in New York. Het was een avontuur om nooit te vergeten. Tijdens de eerste nacht in een goedkoop en duister hotelletje werd zijn geld gestolen. Met veel doorzettingsvermogen wist hij uitgeverijen te bewegen enkele verhalen van hem te kopen. Hij tekende vaak op een bankje in een park en wist zo het hoofd boven water te houden. Windsor Smith had geluk, bij Marvel zochten ze iemand voor een nieuwe serie en hij was op het juiste moment op de juiste plaats. Marvel was op zoek naar een goedkope tekenaar (dat wil zeggen: iemand die tevreden is met een laag bedrag per getekende pagina) om een experimentele serie te starten. Omdat hij al diverse verhalen voor Marvel had getekend, kwamen ze bij hem. In december '69 reisde Windsor Smith terug naar Engeland met de opdracht enkele afleveringen van *Conan the Barbarian* te tekenen. Hier legde hij de basis voor de rest van zijn carrière door materiaal af te leveren waaruit duidelijk zijn betrokkenheid bij het verhaal naar voren kwam. Dit waren geen verhalen van dertien in een dozijn, maar raakten een snaar die meestal onberoerd bleef als men andere comics las. Door dit werk kreeg Windsor Smith al snel een grote schare fans. Hij tekende 25 afleveringen van Conan.

De stripwereld schudde op haar grondvesten toen Windsor Smith in 1973 plotseling besloot om haar de rug toe te keren. Pas in 1984 keerde hij terug in de comicwereld met de limited serie van *Machine Man*, waarna verschillende series en losse nummers volgden voor diverse uitgeverijen. In 1991 besloot Windsor Smith over te stappen naar de toen nog onbekende uitgeverij Valiant waar hij na verloop van tijd één van de stuwende krachten werd. Hij bracht *Solar* opnieuw tot leven en ontwierp *Archer & Armstrong*, een strip die niet te vergelijken is met gewone superhelden-comics.

Een gesprek met deze man over zijn carrière en zijn visie op de wereld van de comics.

Conan **is nog steeds jouw meest bekende werk. Hoe kijk je daarop terug, nu bijna 25 jaar later?**

Barry Windsor Smith: Een zeker gevoel van nostalgie bekruipt mij als ik terug kijk op die serie. Het was mijn eerste werk en alhoewel ik nu sommige dingen anders zou tekenen ben ik er nog steeds tevreden over. Je moet niet vergeten dat ik nog erg jong (19) en niet, zoals ze nu zouden zeggen, 'een man van de wereld' was. Ik moest alles nog leren en dat is met veel vallen en opstaan gebeurd. Het is ook met tekenen niet zo dat, wanneer je een diploma hebt, je dan alles kunt tekenen. Je hebt alleen een paar handvatten gekregen waarmee je zelf in de praktijk moet leren omgaan. Het is net als met autorijden. Na het behalen van je rijbewijs leer je pas écht rijden.

Wat mij ook opvalt, als ik dat oude werk bekijk, is dat de verhalen zich strikt aan de 'comics code' hielden. De 'comics code' is in de jaren '50 ingesteld om jongeren te beschermen tegen de slechte invloeden van strips en was een stok achter de deur om niet te veel geweld en bloot in de verhalen te tonen. Ik remde mijzelf af bij het in beeld brengen van bloot en geweld, temeer omdat de Conan-verhalen zich er uitstekend voor lenen om dit buitensporig te portretteren. Dat hoort per slot van rekening bij de tijd waarin de verhalen van Conan zich afspelen. Als ik kijk naar de stijl die ik gebruikte, is het goed te zien dat ik toen al op een manier tekende die ik nu verder geperfectioneerd heb. Het valt me wel op dat ik de neuzen te klein en de lippen te groot tekende, maar ik

denk dat iedere tekenaar dat soort kritiek op vroeger werk zal hebben.

Nadat je een aantal jaren aan de serie Conan gewerkt had, stopte je er plotseling mee. Wat was hiervan de oorzaak**?**
Ik ben in 1973 gestopt met Conan en ben bij Marvel weggegaan. De reden hiervoor is dat ik het gevoel kreeg slecht behandeld te worden. Je moet weten dat ik, zeker in die tijd, niet echt een zakenman was. Ik wilde strips schrijven en tekenen en de rest was bijzaak. Als ik aan de mensen bij Marvel vroeg hoe mijn werk verkocht, vertelden zij mij dat de verkoopcijfers tegenvielen en dat ik dus niet op extraatjes hoefde te rekenen. Tja, wat wist ik nu van verkoopcijfers, ik slikte alles voor zoete koek. Maar ik hoorde steeds vaker van vrienden en bekenden dat mijn serie populair was. Ik begon te twijfelen aan de informatie die ik van mijn bazen kreeg. Op een gegeven moment wist ik niet meer wat waar was en wat niet. Ook verschilde ik met Marvel van mening over wie het eigendomsrecht bezat van de originele pagina's. Marvel had en hanteert nu nog het principe dat alles wat een schrijver en tekenaar bedenkt, gedurende de contractperiode, haar eigendom is. Dat houdt in dat elke nieuwe hoofdpersoon of serie die iemand bedenkt exclusief door Marvel geëxploiteerd wordt. Vroeger bleven de originele pagina's ook haar eigendom. Gelukkig is het nu zo dat de originele pagina's na publikatie eigendom van de tekenaar/inkter blijven.
Tevens woedde er bij Marvel in die tijd een machtsstrijd tussen een aantal hoge bazen. Die strijd werd over de ruggen van de schrijvers en tekenaars uitgevochten. Al deze dingen tezamen vormden de reden voor mijn vertrek uit de stripwereld. Ik was erg teleurgesteld en wilde niets meer met de comicwereld te maken hebben.

Wat heb je daarna gedaan?
In 1974, vrijwel onmiddellijk nadat ik weggegaan was uit de comic wereld ben ik een eigen uitgeverij begonnen, The Gorblimey

Press (GbP). Ik richtte mij in eerste instantie op de 'single picture art'. De meeste tekenaars hielden zich bezig als vertaler van de ideeën van schrijvers; ze waren eenvoudigweg illustratoren van verhalen en andere teksten in magazines. **Tom Wolfe** merkte daar eens over op, dat ze geen ander doel dienen dan louter de tekst te illustreren, zonder ze enige meerwaarde mee te geven. Met andere woorden: als de illustraties uit de context gehaald worden, zijn de plaatjes zonder betekenis, reden en – dat is nog het ergste – zonder persoonlijke betrokkenheid. Het was en is juist mijn bedoeling om illustraties te creëren die hun eigen verhaal vertellen zonder dat zij daarbij verduidelijking nodig hebben.

The Gorblimey Press begon eigenlijk als een grap. Je moet weten dat Gorblimey een Engelse cockney-uitdrukking is met de betekenis: 'Verdikkeme! Wat is dit?'. Wij gaven boeken uit met 'Fantasy Art'. Dat was toen nog een onbekend gebied en gaf mij de kans om creatief bezig te blijven. De uitgeverij die aanvankelijk als weinig serieuze onderneming was opgezet, had zoveel succes dat ik er tien jaren mee bezig ben geweest. Onder de vlag van deze uitgeverij publiceerde ik veel werk waarvan een groot gedeelte later is gepubliceerd in het boek *The Studio* (Dragons Dream, 1979). Ik ben door veel negentiende-eeuwse schilders beïnvloed, maar als er één persoon is die ik met name wil noemen dan is dat **Gabriël Charles Dante Rossetti** (1828-1882). Hij was de geestelijke leider van de groep schrijvers en schilders die aangeduid werd met de naam 'Preraphaëlieten'. Hun werk kenmerkte zich vooral door een grote verscheidenheid aan kleuren en details waarbij elk plekje op het doek werd benut. Deze stroming wordt gezien als een voorloper van de Jugendstil.
In die tijd ben ik ook begonnen met het maken van schilderijen. Daarvoor werk ik op een andere manier dan bij comics. Mijn oudere werken waren Conan-achtig en op Fantasy-leest geschoeide kunst, in zowel zwart/wit als in kleur. De latere romantische kunstwerken waren beïnvloed door de klassieke schilders. De meeste van deze schilderijen zijn gemaakt met olieverf. Er zijn nog steeds zeefdrukken en reprodukties uit die tijd verkrijgbaar in bij voorbeeld galerieën en stripwinkels die zich op de Fantasy-markt richten. Vanaf het moment dat ik mijn weg terug vond naar de stripwereld werd dit materiaal veel minder verkocht. Ik denk dat zeker deze periode bepalend is geweest voor mijn hedendaagse tekenstijl.

In 1984 was je ineens weer terug in de comicwereld. Je maakte toch weer voor Marvel de limited serie Machine Man**. Hoe kwam dat zo?**
Door mijn teken- en schilderwerk kreeg ik in

AND THE BATTLE BEGINS IN EARNEST!
TWO TITANS CLASH, EACH FIRED WITH THE WILL FOR SUPREMACY!
MANDRO BATTLES FOR THE CROWN-
AND THE KING... THE KING FIGHTS FOR THE VERY HEAD THAT WEARS IT!

de loop der jaren een voet aan de grond in Hollywood. Eind jaren '70 werd ik benaderd door **Oliver Stone**, de bekende regisseur. Hij was van plan een film te maken over een Engelse striptekenaar, met mij als voorbeeld. Stone vroeg of ik de storyboards wilde maken. In *The Hand*, want die film was het, vertolkte **Michael Caine** de hoofdrol. Het verhaal handelde over een succesvolle striptekenaar die per ongeluk zijn tekenhand verliest. Als hij zich probeert aan te passen aan de nieuwe omstandigheden sluipt een duivelse kracht zijn bewustzijn binnen. De tekenaar verandert dan van een toegewijde vader in een brute gevaarlijke gek die er niet voor terugdeinst om een ieder die hem voor de voeten loopt te vermoorden. De tekeningen die in deze film werden getoond waren van mijn hand. De hoofdfiguur uit de comicserie, waarmee deze tekenaar in de film succes had, heette Mandro en had een tweelingbroer van Conan kunnen zijn. Dit beviel mij prima en ik kreeg zin om weer eens iets met comics te doen. Alsof de duvel ermee speelde, kreeg ik in omstreeks die tijd een telefoontje van **Herb Trimpe** met het verzoek samen een limited serie te maken: *Machine Man*. Het telefoontje kwam op het juiste moment en ik besloot de opdracht aan te nemen. In de loop der jaren was ik wat wijzer geworden dus maakte ik deze keer met Marvel duidelijke afspraken. De rest van het verhaal is bekend, tot op de dag van vandaag zit ik nog steeds in de comicwereld en het bevalt me prima.

***Linksboven*, Logo van The Gorblimey Press.**

***Linksonder*, Strook uit strip *Mandro*, die Smith speciaal maakte voor de film *The Hand* van Olivier Stone.**

***Hieronder*, Prijsvraag: wie kan ons vertellen hoe deze uitsnede heet? (Uit de catalogus van The Gorblimey Press, 1975-76.)**

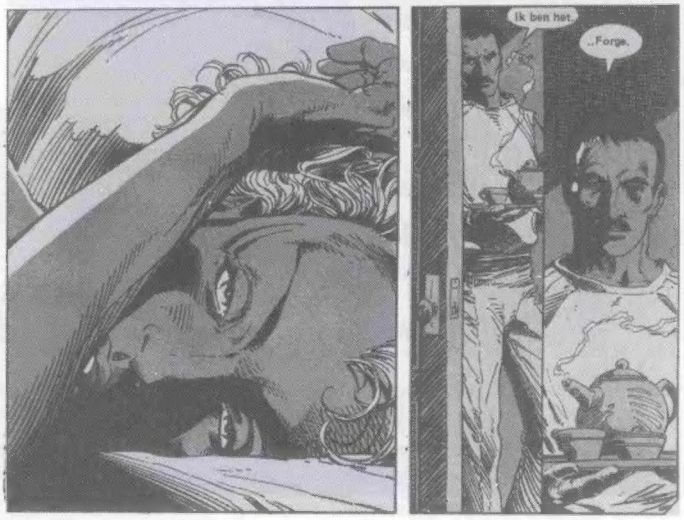

***Boven*, Smith als gasttekenaar van de X-men.**

***Beneden*, *Conan*, Smiths doorbraak in de comicwereld.**

Je hebt op een gegeven moment het verhaal Weapon X **gemaakt met Wolverine in de hoofdrol. Wat kun je over die serie vertellen?**

Wolverine is een bestaand personage in het Marvel Universe (de stripwereld waarin alle verhalen van uitgeverij Marvel zich afspelen). Er waren dus bepaalde richtlijnen waaraan ik me moest houden. Maar omdat de persoonlijkheid van Wolverine in die tijd niet uitgediept was, besloot ik daar iets aan te doen. Wolverine is een mutant (zijn alter ego is Logan), heeft geen familie en heeft een vrij gewelddadig leven geleid in dienst van de Canadese regering. Hij wordt ontvoerd omdat hij in de ogen van een waanzinnige geleerde een uitstekende proefpersoon is.

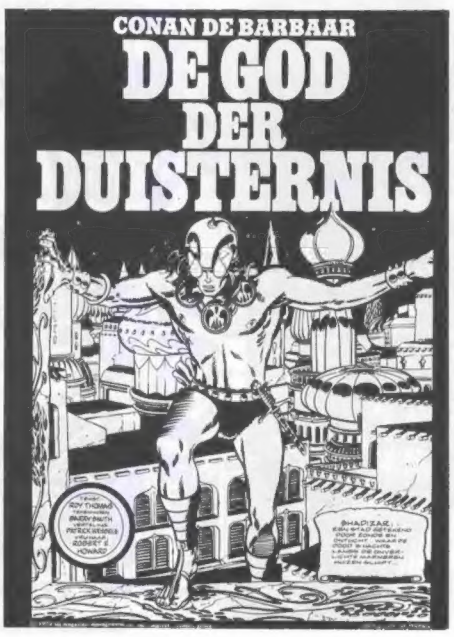

Deze geleerde wil het skelet van Logan verstevigen met de sterkste stof die er in het Marvel Universe bekend is: adamantium. Het experiment lukt.

Behalve dat het skelet van Logan voorzien wordt van een laag adamantium krijgt hij ook nog uitschuifbare klauwen van dit materiaal. Dit heeft grote gevolgen. Omdat Logan een mutant is (iemand met buitengewone gaven) geneest hij sneller dan een normaal mens. Hij ontsnapt aan de geleerde en neemt wraak op hem.

Omdat ik niet wilde dat mijn verhaal problemen zou opleveren voor de schrijver van Wolverine, **Chris Claremont**, ben ik niet op zijn mutantenkracht ingegaan. Ik heb dit alleen als een gegeven gebruikt en koos ervoor te proberen de gevoelens en handelswijzen van een mens (in dit geval Logan), die onmenselijk behandeld is, te portretteren. Dit beschouwde ik als een interessante ontwikkeling in het leven van Logan waarbij meteen meer duidelijkheid over de daden van Wolverine ontstond. Hiermee wil ik niet aangeven dat het geweld, dat Wolverine gebruikt, direct noodzakelijk is. Wel is de rol van geweld na dit verhaal begrijpelijker geworden.

Waarom ben je gestopt bij Marvel? En waarom ben je naar Valiant gegaan?

Er zijn in de comicwereld verschillende soorten tekenaars. Je hebt tekenaars die hun leven lang dezelfde series blijven tekenen en je hebt tekenaars die elke keer weer de kriebels krijgen en een nieuwe serie begin-

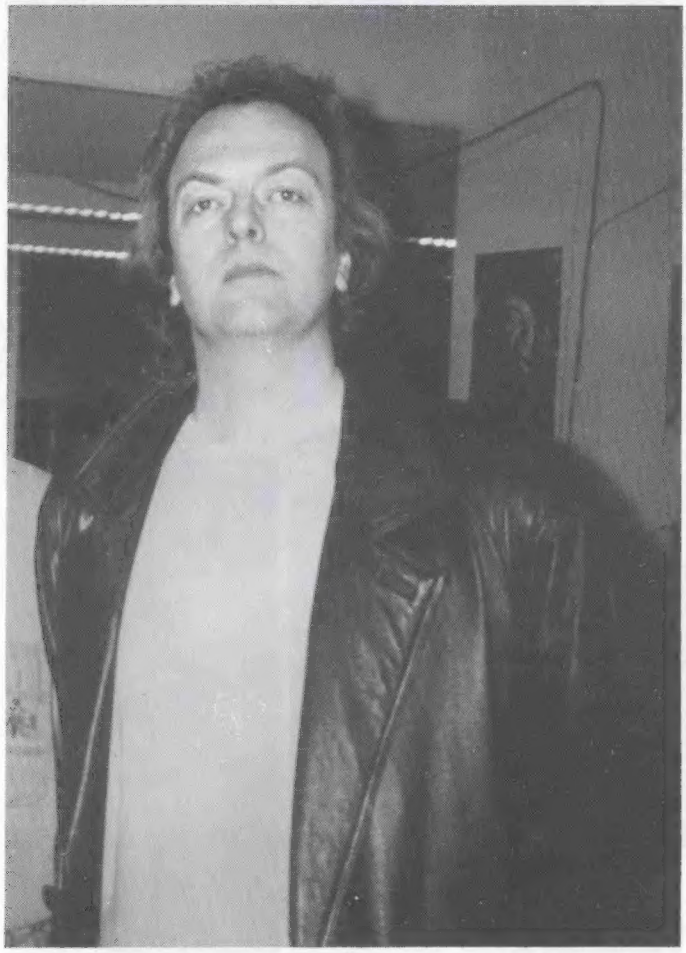

Beneden, *The Big Button*, korte verstrooiende strip met Moebius' invloeden en *Men and Hats*, een experimentele strip uit *A1*.

nen. Ik hoor bij deze laatste groep. In mijn laatste periode bij Marvel heb ik aan diverse – reeds bestaande – comicseries gewerkt. Op een gegeven moment belde **Bob Layton** mij en stelde voor om bij Valiant te komen werken. De keus was niet moeilijk. Valiant was een onbekende uitgeverij die geen geld had om grote namen uit de comicwereld aan te trekken. Het enige dat zij konden bieden was een grote mate van creatieve vrijheid. Het was vooral dit argument dat bij mij de doorslag gaf om de overstap te maken. Niet dat ik het niet meer naar mijn zin had bij Marvel of dat ik problemen zou hebben met bepaalde mensen, maar ik kreeg de kans om meer te doen dan alleen tekenen. Ik kon mijn creativiteit weer volop benutten en dit was een uitdaging. Ik ben begonnen met de serie *Solar*. Dit was weliswaar een bestaande serie uit de jaren '70, maar zij moest worden aangepast aan de jaren '90. Ik heb er een serie van gemaakt die anders is dan de gewone superheldenverhalen.
Na Solar heb ik het eerste nummer van *X-O Manowar* getekend en het eerste en het laatste deel van de *Unity*-cross-over. Daarna heb ik onder andere enkele issues van *Eternal Warrior* gemaakt en ben gestart met mijn eigen nieuwe serie: *Archer & Armstrong*.

Vertel eens iets over Archer & Armstrong.
Samen met **Bob Layton** en **Jim Shooter** kwam ik op het idee een comic uit te geven die een ander publiek zou aanspreken dan de gemiddelde comiclezer. We wilden ook mensen die normaal gesproken nooit comics lezen, laten zien dat dit soort strips anders kan zijn dan verhalen over superhelden in strakke pakjes die in menige aflevering de wereld van de ondergang redden. *Archer & Armstrong* gaat over een jongeman (Archer) die bijna door zijn ouders werd vermoord. Hij heeft vervolgens een bijna-dood-ervaring en besluit naar Kashmir te gaan. Daar wordt hij opgenomen in een klooster, leert over de wijsheden des levens en diverse krijgskunsten. Wanneer Archer na een aantal jaren terug gaat naar Amerika ontmoet hij Armstrong, een man die al duizenden jaren op de aarde rondloopt en zijn tijd het liefste doorbrengt met het ledigen van vele flessen drank. Armstrong is onsterfelijk en heeft erg veel gezien in zijn leven. Samen reizen ze verder en leren ze veel van elkaar. De naïeve Archer steekt veel op van de levenswijsheden van Armstrong, terwijl deze zijn impulsiviteit door zijn jonge metgezel leert in te dammen. Het is geen actietitel, maar er wordt dieper op de personages ingegaan dan in de meeste andere series. Uit de reacties van lezers blijkt dat wij er in geslaagd zijn mensen te interesseren voor deze serie. Hieronder bevinden zich ook veel mensen die normaal gesproken geen comics lezen. Dit is iets waar ik erg blij mee ben.

Bij Valiant ben je naast tekenaar en schrijver ook creative consultant. **Wat houdt deze functie in?**
Bij Valiant werkt een groot aantal beginnende en (nog) onbekende tekenaars, schrijvers, inkters en inkleurders. Het is mijn taak hen te helpen en te begeleiden. Deze beginnende artiesten worden bij Valiant 'Knobs' genoemd. Ze zijn nu nog niet bekend maar dat gaat zeker veranderen. Er is een groot aantal getalenteerde Knobs die allemaal zeer hard werken. Het geeft mij veel voldoening hen te begeleiden. Zij zijn de personen die over een tijdje de comics maken die iedereen zal lezen.

Zijn er favoriete comicbook-artists, van wie je het werk graag leest?
Wanneer je zelf de hele dag bezig bent met het maken van comics is het moeilijk in je vrije tijd ook comics te lézen. Zelf houd ik niet van superheldenverhalen, al klinkt dat misschien vreemd uit de mond van iemand die daar zijn brood mee verdient. De enige strips die ik graag lees zijn *Cerebus*, *The Aardvark* van **David Sim** en *Calvin and Hobbes* van **Bill Watterson**. Ik vind dat David Sim een bijzondere visie heeft. Hij is meer dan tien jaar bezig met het maken van

comics en zijn inventiviteit en vertel- en schrijftechnieken zijn onovertroffen. Ditzelfde geldt ook voor Bill Watterson. Hij verstaat de kunst verhalen te maken die de lezer aan het denken zet. Beiden dragen hun integriteit hoog in het vaandel. Ik vindt dat zij baanbrekend werk verrichten in de stripwereld. Ook heb ik enkele verhalen gelezen van **Alan Moore**, vooral *Watchmen* is sterk.

Wat vind je van de stap die een aantal jonge tekenaars gezet heeft door Image **op te richten? En wat vind je van hun comics?**

Van die Image-comics heb ik er weinig gelezen, maar wat mij meteen opviel was, dat de meeste tekenaars die bij Image werken getalenteerd zijn. Ik bewonder hun beslissing weg te gaan bij een grote uitgeverij als Marvel. Het is immers niet niks als je je zekerheid opgeeft en zelf begint met het uitgeven van je werk. Het was een grote gok en veel mensen in de comicindustrie dachten dat het ze niet zou lukken. Ik ben blij dat het zo goed met ze gaat want ze verdienen het. Ze hebben laten zien dat een tekenaar ook zonder een grote uitgeverij achter zich goed werk kan afleveren. Ik vind het sterkste punt van Image dat de scheppers van een held of serie ook de eigenaar ervan zijn, de 'creator owned properties'. Dit is in mijn ogen ook rechtvaardig. Het stuit mij tegen de borst dat als je zelf erg veel moeite en energie in een serie stopt een uitgeverij altijd het laatste woord heeft. Het succes van Image bewijst dat ik niet de enige ben die er zo over denkt. De grote uitgeverijen zouden eindelijk eens moeten inzien dat hun manier van werken achterhaald is. Als zij binnenkort niet overstag gaan acht ik de kans groot dat zij straks geen enkele 'grote' naam meer in hun fonds hebben. Ik merk nu al dat sommige uitgeverijen deze 'creator ownership rights' in hun contractonderhandelingen met tekenaars meenemen, maar het gaat nog steeds niet ver genoeg. Wel is het duidelijk dat Image in deze een voortrekkersrol vervult.

Hoe denk je over de huidige comicindustrie?

Je spreekt terecht over een industrie. Er gaan miljoenen dollars in om en dat vind ik jammer. De meeste mensen die in de comicindustrie werken zijn liefhebbers van goede

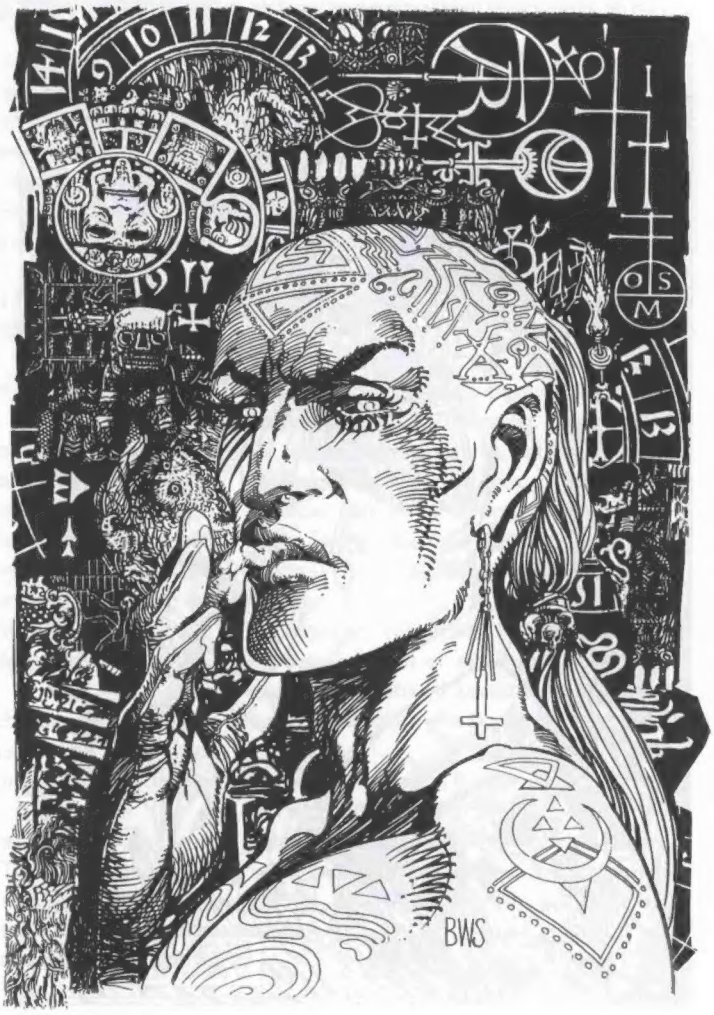

***Boven, Wolverine*, cover voor Marvel Comics Present.**

***Rechts*, Cover van *Eternal Warrior* 6**

verhalen en mooie tekeningen. Dat er ook nog een leuke boterham mee te verdienen valt is voor de meesten leuk meegenomen, maar is voor hen niet de reden geweest dit werk te doen. Ook al denken velen er anders over. Omdat er zoveel geld in deze industrie omgaat wil iedereen een graantje meepikken. En zoals overal zitten er aasgieren tussen die alleen maar aan zichzelf denken. Hoe meer mensen bij een comic zijn betrokken, hoe minder een schrijver of tekenaar te vertellen heeft. Een ieder denkt dat hij of zij het beter weet en het geld verdienen is belangrijker dan het uitbrengen van een goede strip. De creativiteit wordt ondergeschikt gemaakt aan het zakelijk belang. Tegen je zin in doe je concessies waardoor de kwaliteit zienderogen achteruit gaat. Uitgevers durven geen risico's meer te nemen: er zijn maar weinig originele nieuwe series. Uitgeverijen spelen liever op safe met een beproefd concept dan dat ze een duik durven nemen in de peilloze dieptes van het onbekende. Ik denk dat de comicindustrie zichzelf op deze manier helemaal kapot maakt.

Hoe denk jij over al de gimmicks **die op dit moment de markt overspoelen?**
Mijn mening over al deze gimmicks (hologrammen op covers, covers met metallic opdruk, uitgesneden covers, reliëfdruk, tradingcards enzovoort) is in de loop van het gesprek al naar voren gekomen. Als de gimmick iets toevoegt aan een goede strip zie ik er geen kwaad in, maar mocht het zo zijn dat alleen de gimmick de publikatie enige waarde geeft dan verafschuw ik het. Echter, veelkleurige covers en speciale tradingcards zijn niet de enige gimmicks in de comicwereld. De manier van promoten en de verkooptechnieken zijn de meest listige van allemaal. Niettemin ben ik, mede door mijn positie bij Valiant, ook hierbij betrokken geweest. Ik had bij voorbeeld de zogenaamde chromium cover van *Bloodshot 1* getekend. Van deze comic werden zeker tien keer zoveel exemplaren verkocht dan welke andere titel van Valiant in die maand ook. Dit succes ontstond door een slimme manier van marketing, het manipuleren van vraag- en aanbodgegevens en een flitsende cover. In mijn ogen was de cover matig, net zoals het verhaal en de tekeningen. Van mijn serie *Archer & Armstrong* daarentegen werd die maand slechts een geringe hoeveelheid comics verkocht. Archer & Armstrong was veruit superieur op elk gebied, maar door marktmanipulatie werd het verkoopresultaat van deze strip ondergesneeuwd door *Bloodshot 1*. De gedachte alleen maakte mij al ziek. Ik werd

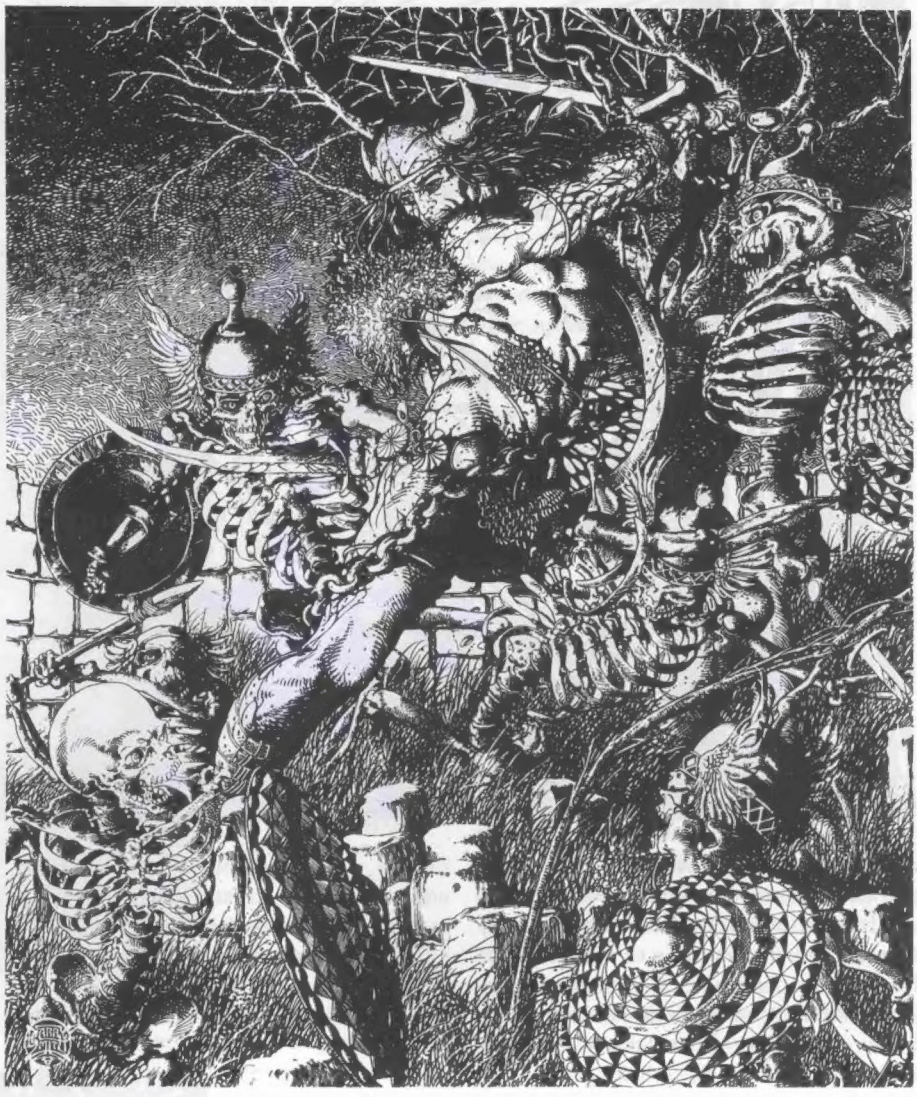

YEARS HAVE PASSED.
AND I HAVE RETURNED.
NOW I AM FÊTED IN A PROCESSION OF CLATTERED SKULLS AND BONES STRUNG AS GARLANDS AND TAFFETA.
BUT THESE ARE NOT THE BRITTLE REEDS OF ANCESTORS. THEY ARE THE SONS, DAUGHTERS AND HEIRS OF MJNARI'S VILLAGE...

***Boven*, Een zeer gedetailleerde pen- en inkt-illustratie van Conan, die Smith jaren later, nadat hij bij Marvel was opgestapt, maakte.**

***Links*, Pagina uit de Image/Valiant-crossover *Lifedeath*.**

Stripwinkel Blunder
Oudegracht 203
3511 NH Utrecht
Telefoon/Fax:
030–311461

Blunder Bestelhuis
Postbus 14144
3508 SE Utrecht

goed betaald voor het maken van de cover (die ongetwijfeld de verkoop stimuleerde) maar dat was voor mij niet het belangrijkste. Voor mij gold dat ik produktie aan het draaien was voor de hersenloze massa in de bioscoop terwijl ik de anderen Opera aanbood. De verantwoordelijkheid voor deze gang van zaken ligt bij de uitgevers. Er zijn inderdaad onnozele kinderen èn fascistische bedenkers in deze wereld die uitgevers toestaan om hen en de markt te manipuleren. Ik ben van mening dat het lezen van het verhaal en het bewonderen van de tekeningen de enige redenen horen te zijn om een comic te kopen. De lezer dient te worden vermaakt en kan er zelfs wellicht nog iets van opsteken. Als iemand een comic koopt om een andere reden (bij voorbeeld uit investeringsoogpunt) dan is die persoon een stommeling die andere stommelingen helpt de machine draaiende te houden die goederen voor stommelingen produceert.

Wat zijn jouw toekomstplannen?
Er gaat nogal wat veranderen. De grootste verandering is dat ik weg ga bij Valiant. Ik had bij hen graag nog een jaar of vijf willen blijven werken, maar het mag niet zo zijn. Ik vertelde zojuist al dat de zakenmensen de stripwereld hebben overgenomen en dat is precies wat er bij Valiant ook is gebeurd. Mensen zoals **Steven Massarsky**, de verantwoordelijke uitgever van Valiant, denken alleen aan geld en aan zichzelf en vergeten dat er ook nog mensen bij het bedrijf werken. Er werd een spelletje met mij gespeeld en toen ik dat eenmaal doorhad stond mijn besluit vast. Ik had het eenmaal eerder meegemaakt en ik was niet van plan om het nog een zover te laten komen. Afspraken werden niet nagekomen en er werden dingen over mij verteld die absoluut niet waar waren. Omdat ik grote waarde hecht aan de integriteit van de mensen kan ik bij Valiant niet langer blijven werken.
Wat mijn plannen voor de toekomst betreft: die zijn door de gebeurtenissen van de afgelopen maanden nog erg onzeker. Ik ben nu bezig met een nieuwe serie die Image waarschijnlijk gaat uitgeven. Zij werken met de 'creator owned properties', oftewel, als ik een serie maak dan blijft die serie ook van mij. Ik kan er nog niet al te veel over vertellen omdat deze serie nog in een beginstadium verkeert. Het enige dat ik er over kan zeggen is, dat het naar alle waarschijnlijkheid een fantasy-serie gaat worden. Misschien iets in de geest van *Conan*, maar er kan nog van alles veranderen. Eén ding is zeker: mijn dromen geef ik niet op en ik zal zeker door blijven gaan met het maken van comics.

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

Bits & Pieces

Wippen

'Toon is een vieze gefrustreerde man'. Zo kopt althans een ingezonden brief in Panorama. Toon is Toon van Driel en de gruwel geldt de strip 'De Nakomertjes'. Een familiestrip waarin het gezin Van Driel centraal staat, als ik Patrick Bremmers in Stripschrift mag geloven. Briefschrijver Selling zal wel nooit bij dat gezin langs willen. En Toon kennende, wil hij ook geen bezoek. Dus dat treft. Want wat schrijft Selling?
'Panorama. Toon van Driel, volgens u de beste striptekenaar van Nederland: onbegrijpelijk en onvoorstelbaar'.
De conclusie is helder. Hier heeft iemand ongelooflijk de smoor in. En dat op Toon, die zichzelf eigenlijk heel saai vindt. Die zijn gezin typeert 'als een typisch EO-gezinnetje. Man, vrouw en kindertjes, samen op de bank'.
Voor de briefschrijver bestaat er welhaast geen twijfel over wat Toon op die bank het liefste doet: wippen, wippen en nog eens wippen. De brief vervolgt aldus: 'Wij ergeren ons wekelijks aan zijn verwrongen hersenspinsels. Ze zijn laag bij de gronds, met weinig humor. Volgens ons is hij zijn schuttingtaal-rare-woorden-en-poep-en-pies-periode nog niet te boven. Hij lijkt weinig volwassen en bovendien gefrustreerd, want waar de geest vol van is loopt, in zijn geval, zijn potlood van over: wippen, wippen, wippen, afgewisseld met kut, hem er lekker in hangen, enzovoort. De Nakomertjes: jammer van de pagina'.
Dat is duidelijk. Hier is niet de fanclub aan het woord.
Bij interviewer Bremmers geeft Toon toe, ook heel wat minder puriteinse kanten te bezitten. Citaat uit Stripschrift:
'Zit ik achter mijn tafel, dan huppelen er allemaal vreselijk gore, wippende, beffende en pijpende konijnen voorbij. (...) Aan de ene kant ontroerd door alles wat lief en mooi is, aan de andere kant alleen maar drank en lekkere wijven'.
Inderdaad, een typisch, bijna stereotiep burgerlijk gezinnetje daar bij Van Driel. Ik zie zijn strips nog niet één, twee, drie in het blad Opzij verschijnen.
De briefschrijver stelt Panorama het volgende voor: 'Geef Toon een oud schoolbord met een pijpje krijt en een spons, zodat hij lekker zijn frustraties kan wegtekenen. Als hij dan alles heeft doorgemaakt, kan hij hopelijk iets van meer niveau produceren'. Kortom, trek bij Toon de stekker eruit en wegwezen.
De Panorama-redactie doet in haar antwoord nog een moment krijgshaftig: 'Toon krijgt niet alleen die pagina, we betalen hem er ook nog voor. Erg hè?'
Los van de lulligheid van dit zinnetje, slaat in de volgende regel bij de Panorama-redactie de twijfel toe: 'Maar u krijgt uw zin: lezers die Toon helemaal niet zien zitten mogen gerust schrijven'.
Ah! Hier wordt goed verpakt maar onverbloemd een lezersenquête tegen Toon op touw gezet. Want u moet dit als volgt lezen: 'Lezers, ook volgens ons is die Toon niet te pruimen, stuur dus spoedig reactie! Dan doen wij de rest!'
Wat is hier aan de hand? Worden ze opeens schichtig bij Panorama? Hebben ze Toon van tevoren soms een profiel van hun lezers geschetst? Zo van: 'Ach Toon, onze lezers hebben het liefst één wip per pagina. En een mooie blote meid'. En zijn er al niet enkele opzeggingen? Welk opzetje wordt hier uitgevoerd?
Ik schat het volgende. Panorama heeft uit het oog verloren dat als Toon langer dan zeven minuten achter zijn tekentafel zit, zijn humor plaatsmaakt voor een mentale erectie. Dan ziet hij die gore, wippende konijnen. En slaan ook De Nakomertjes onbekommerd aan het wippen. Alleen heeft de Panorama in haar euforie een wat langlopend contract gesloten. En met al die nette lezers worden ze nu onrustig. Dus moeten de lezers klagen over de auteur. Daarna maakt Panorama een vuist tegen Toon. Daarom denk ik dat de briefschrijvende familie Selling helemaal niet bestaat. Maar slechts voorkomt in de plaatselijke tekstverwerker.
Want zeg nou zelf. In welk blad is een strip nu zo belangrijk dat er een ingezonden brief over wordt gestuurd. Laat staan dat die over anderhalve kolom wordt gepubliceerd. Met tekening.
Als ik Toon was, zou ik maar eens bij de Panorama binnenwippen. Anders wordt hij binnenkort misschien onverhoeds zelf gewipt. En dat overkomt bij Toon alleen konijntjes. Tenminste, zolang hij achter de tekentafel zit.

Ben Bits

TACO ZIP EN TOM CARBON

door
JEMPI WELKENHUYZEN

Leven als God in Frankrijk ... wie kijkt daar niet naar uit? Al is 'leven als de koele ridder in de ijskast' pas echt het ultieme. Trouwens, daar is de ridder het best houdbaar, als je begrijpt wat Tom Carbon bedoelt. Oftewel, de doldwaze avonturen van het duo Cromheecke **en** Letzer**. Verhalen die je moet lezen, wil je de nieuwste humor uit Vlaanderen ontdekken. Cromheecke en Letzer zijn trouwens al doorgedrongen tot in Nederland. Het eerste album van** *Tom Carbon*, *In goed gezelschap*, **werd vorig jaar op de Haarlemse Stripdagen genomineerd voor de NZH-strippprijs voor het beste Nederlandstalige album van 1991.**
De nieuwste Vlaamse humor blijft niet beperkt tot Tom Carbon. Cromheecke geniet ook al enige bekendheid met zijn strip *Taco Zip*, **waarvan onlangs het vierde album** *PROAP!* **uitkwam.**

'Ik werk graag met anderen', vertelt **Luc Cromheecke**. 'De grappen in *Taco Zip* bedenk ik met **Frits Geraerts** en **Jakketoe**. Jakketoe is eigenlijk brandweerman, maar na zijn werk schrijft hij aan "Taco". **Laurent Letzer** is dan weer de scenarist voor *Tom Carbon*. Eigenlijk schrijf ik daaraan mee.'

Taco Zip verscheen een paar jaar geleden als krantestrip in de Volkskrant. Na duizend afleveringen is begin dit jaar een punt achter de verschijning gezet. Creatieve armoede en een te grote werkdruk noopten de makers ertoe Taco Zip voorlopig op non-actief te zetten. Cromheecke: 'Wel verschijnt de strip dit jaar nog in De Morgen met stroken die al in De Volkskrant hebben gestaan. Aan het eind van dit jaar besluiten we wat we gaan doen met Taco Zip. Wellicht maken we er een wekelijkse één pagina-strip van die in allerlei bladen geplaatst kan worden. Wat we nog wèl blijven doen, zijn reclameopdrachten waarbij Taco Zip gebruikt kan worden.'

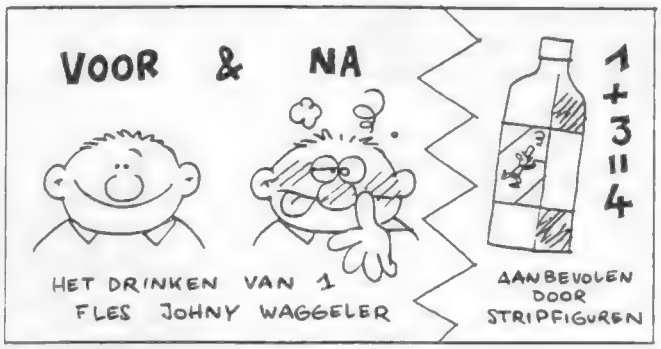

Alle tekeningen zonder bijschrift zijn oorspronkelijk gemaakt voor een artikel over *Tom Carbon* in Spirou, mei '93.

***Rechtsboven*, Laurent Letzer en Luc Cromheecke.**

***Onder*, Toepasselijk grapje, *Taco Zip* stopt.**

Wind

Cromheecke herinnert zich nog de tegenwind die in Nederland ontstond nadat Taco Zip voor het eerst in De Volkskrant verscheen. 'Veel lezers vonden het domme mopjes, helemaal niet grappig. Een enkeling zag het wel zitten. Op den duur heeft de redactie besloten geen ingezonden brieven meer te publiceren en werd het windstil. Maar wanneer we naar beurzen trokken, kregen we toch goede reacties.'

'Qua humor voel ik me verwant met **Windig & De Jong**', vertelt Cromheecke. 'Je merkt dat ook aan de lezers. Die vinden zowel

Taco Zip als *Heinz* leuk. Het is een typische krantestrip. Om de strip goed te kunnen lezen, kun je eigenlijk niet buiten een abonnement. Of je moet een album kopen. De gags lopen namelijk door; we bouwen verder op voorgaande situaties.'

In Taco Zip spelen mensen geen rol. Wel lopen er allerlei uiteenlopende figuren met menselijke eigenschappen rond. Zo zijn agent Vantilt, kapitein Piep, neef en Wilbury dierlijke figuren en komen Plunk en Zork van een andere planeet. Verder is er een sprekende boom en spreekt zelfs de zon een woordje mee. Volgens Cromheecke is Taco Zip geen typisch maatschappelijk bedoelde strip. 'Aan de actualiteit gaan we voorbij. Noem het eerder een sociologisch gebeuren, waarbij we een traditionele vorm van humor hanteren. Immers, we laten dieren en andere niet-menselijke personages de karakters van de mensen overnemen. Een bekend gegeven dat ook in andere strips voorkomt. Ik noem bijvoorbeeld *Roel en zijn Beestenboel* en *Boes*. Of bekijk het zoals **Verlat**, die mensen als dieren verkleedde.'

Nonsens

Cromheecke omschrijft de humor in Taco Zip en Tom Carbon als onzin. Nonsenshumor, voortkomend uit de onderlinge betrekkingen tussen de figuurtjes; de conflictmomenten moeten ervoor zorgen dat leuke situaties ontstaan, die vaak herkenbaar maar karikaturaal zijn.

Taco Zip verschijnt bij Het Raadsel/Oog & Blik, Tom Carbon wordt bij Dupuis uitgebracht. De één is een kleintje, de ander geeft wereldwijd albums uit. Cromheecke houdt van uitersten. 'Aanvankelijk zaten we bij uitgeverij Gezellig en Leuk van Windig & De Jong, maar die hielden het voor gezien. Ze besloten ook hun eigen strips niet meer zelf uit te brengen. We zijn met hen mee verhuisd naar Het Raadsel/Oog & Blik.'

PROAP! is het vierde Taco Zip-album en het tweede – en voorlopig laatste – dat bij Het Raadsel/Oog & Blik is uitgekomen. 'Oorspronkelijk zou dit nieuwe boek *Kakafonia* heten, maar *PROAP!* vonden we uiteindelijk passender', meldt Cromheecke. Hij is dik tevreden over het resultaat. 'De cover is prima gedrukt, het binnenwerk ziet er fraai uit. Het Raadsel verzorgt haar produkt zeer goed. Ook de Public Relations van deze uitgeverij is zeer sterk. Daarenboven soigneren ze hun tekenaars en scenaristen fijn. Dat is tof.'

Tom Carbon wordt in Robbedoes voorgepubliceerd; het derde album *Schudden voor gebruik*, met daarin zeven korte verhalen, is net door Dupuis op de markt gebracht. Cromheecke en Letzer merken op dat er verschillen bestaan tussen het PR-beleid

HAAR: 6.332.356 STUKS (WAARVAN 2 GRIJZE)
OREN: (A) INGANG (B) UITGANG
A
B
NEUS: Ø 5CM
INHOUD SCHOEN: 1 VOET + BIJPASSENDE SOK
INHOUD HERSENPAN: GEEN GEGEVENS BEKEND
INHOUD PORTEFEUILLE:
1 VALSE SNOR
1 MONOPOLY KAARTJE "VERLAAT DE GEVANGENIS ZONDER TE BETALEN"
1 BANKKAART WAARVAN CODENUMMER VERGETEN
4 WAARDELOZE PAPIEREN
INHOUD VESTZAK:
1 ZAKDOEK MET KNOOP ERIN
3 KATTE BROKJES
1 WATERPISTOOL
INHOUD VOERING: (ONTSTAAN DOOR SCHEUREN VAN VESTZAK)
1 WAARDEVOLLE CHEQUE WAAR TOM AL JAREN NAAR ZOEKT.

van hun Nederlandse uitgeverij en dat van de uitgeverij in hun eigen land. Zij wegen hun woorden. Ze vinden dat Dupuis mooie strips uitgeeft en een goede verspreiding heeft. Maar toch zijn ze van mening dat er te weinig promotie wordt gevoerd voor hun produkt. Ze denken daarbij hardop aan een wervingscampagne op stripbeurzen en het uitdelen van oude weekbladen op manifestaties. Ook over de opvang tijdens stripmanifestaties is het duo niet te spreken. Dure hotels dat wel, maar een goede coördinatie ter plaatse tussen tekenaars en pers, of tussen tekenaars en fans ... ho maar!
Bij Cromheecke ligt op dit moment de nadruk op Tom Carbon. Iedere week moet er één pagina voor Robbedoes worden gemaakt. Het streven is de bekendheid van de strip onder de lezers van dit blad te vergroten. Wanneer de bekendheid groeit, wordt het voor Dupuis aantrekkelijk om meer albums uit te geven. Er bestaan helaas nog geen plannen om de ongeveer honderdvijftig drieplaatjes-gags, die tot voor kort in Sjors en Sjimmie Stripblad stonden, in een album te bundelen.

Ontwerp voor de schutbladen van de Franse *Tom Carbone 3*.

Surrealistisch en absurd

Surrealisme en absurde humor spelen een voorname rol in Tom Carbon. Wie bijvoorbeeld het tweede deel, *Koude kunstjes*, leest, zal moeten toegeven dat het geheel nogal surrealistisch overkomt. Hoe valt anders te verklaren dat Carbon met verbluffende precisie kan berekenen hoeveel kattebrokken in een telefooncel kunnen? En wat moeten we denken van indianenverhalen over bizonlijm waarmee in het wilde westen valse baarden op kinnen worden geplakt?
Letzer: 'We verzinnen vaak surrealistische plots. Die zijn het resultaat van de diverse brainstormsessies met Luc. Dan schrijf ik een running-board uit. Daarna voegen we onze zogenaamde interne mopjes toe. Dit zijn zaken die zich in ons dagelijks leven afspelen en zeer grappig zijn. We dikken deze grappen wel aan, voordat ze in de strip worden geïntegreerd.'
Cromheecke en Letzer bedenken zelf ook grappen. 'Best vermoeiend', geeft de laatste toe. 'Gelukkig hebben we allebei een rare kronkel in onze hersens. We kunnen op straat dingen opmerken die ons intrigeren, terwijl daar duizenden mensen achteloos aan voorbij gaan. We hebben bij voorbeeld veel bewondering voor de humor die **Jacques Tati** bezigt in zijn films. Een dergelijke manier van werken hanteren wij eveneens. Ook zijn we altijd fan geweest van Monty Python. We volgen hun absurde humor reeds sinds 1978.'
Volgens Letzer is het leuk vinden van absurde humor een rage geworden. 'Kijk naar tv-series als *Lava* of strips in Humo. De overvloed aan absurde humor gaat tegenstaan; het gedoseerd toegediend krijgen is juist veel aangenamer. Wij doen zelf niet mee aan die rage. In Tom Carbon verbinden we een combinatie van traditionele humor met onverwachte en soms irreële humor. Zo bereik je een breed publiek. Kinderen bekijken Tom Carbon oppervlakkig, volwassenen lezen tussen de regels door. Ze ontdekken onlogische zaken die logisch overkomen en vice versa.'

***Rechtsonder*, Geweigerd coverontwerp voor *Tom Carbon 3*, *De knetterende gek*.**

Geweigerd coverontwerp voor *Tom Carbon 3*, *De grote worteltrek*.

Instituten

In het tweede deel van Tom Carbon verrijzen niet alleen koele ridders, ook de klokken van Rome en een grimmige politiewacht komen op de proppen. Letzer en Cromheecke willen echter niet de draak steken met het katholicisme of de hermandad. 'O

nee, we vinden het prachtig dat de katholieke kerk verhalen verzint over de klokken van Rome of Sinterklaas. Dat heeft ons als kinderen altijd erg aangesproken. En ook al is de roomse kerk de laatste tijd herhaaldelijk in opspraak geweest, toch willen we ons niet actueel en geëngageerd opstellen. Daarenboven vinden we al die Bijbelse verhalen zeer inspirerend. Veel mensen denken dat we spotten met het geloof, maar dat halen ze zelf uit onze verhalen. Wel is het zo dat elk instituut een aantal regels hanteert. En tegen regels zetten we ons altijd enigszins af.'

Etenstijd

Het duo hanteert een verhaaltechniek die in de jaren zeventig veelvuldig werd toegepast in allerlei populaire kunstvormen. Vooral het onderbreken van actiemomenten hoorde daarbij. 'Je bedoelt bij voorbeeld een achtervolging die even wordt stopgezet omdat het etenstijd is? Dat is een klassieke truc om de lezer aan het lijntje te houden. Soms ontspoort dat en kunnen we niet meer terugkeren naar ons verhaal. Of de plot wordt te ingewikkeld. We beginnen dan opnieuw en snijden een stuk van het verhaal eruit. Maar we gooien niets weg. Zo'n terzijde geschoven scenariodeel kunnen we af en toe gebruiken voor een ander verhaal. Eigenlijk is Tom Carbon een ideale stripfiguur. We kunnen er alle kanten mee op. Zo hebben we in onze nieuwe verhalen het thema monopolie verwerkt en zijn we ons gaan verdiepen in de vraag wat zich allemaal afspeelt in de hersenen van Tom Carbon.'

Evolutie

De eerste Tom Carbons kwamen reeds zeven jaar geleden in omloop. Intussen is Luc Cromheecke zeer geëvolueerd in zijn tekenstijl. Moest hij voor de eerste albums nog allerlei documentatie opzoeken en veel dingen moeizaam overtekenen, het maken van nieuwe afleveringen kost hem aanmerkelijk minder moeite. 'Maar inspannend blijft het. Elk figuurtje teken ik vooraf uit op A4-formaat. Wel gaat het werk sneller. De regie verloopt vlotter. De decoupage is veranderd. We beheersen de techniek om een strip te maken beter. De lezer is minder afgeleid. Onze verhalen worden dan ook steeds sterker.'

Waarom zal men in Disneyland tevergeefs zoeken naar Duckstad? En welke functie vervult de wasknijper in de avonturen van de Eend? Donald Duck: pechvogel in een wereld van bofkonten.

HET DUCKUNIVERSUM

door
RON KAAL

"Maria asked him, quietly enough, just exactly what actor on the screen or on the stage, living or dead, he considered greater than Garbo.
Gordon thought a moment and then said, as quietly as she had put the question, 'Donald Duck'."

- James Thurber:
The Breaking Up of the Winships.

Op de foto zien we hoog vanuit de hemel hoe onafzienbare rijen witte huisjes het landschap bespikkelen, als bijen in een honingraat van gazons en wegen. Het bijschrift meldde: 'Levittown, New York, 1957', maar ik wist beter. Dat beeld was mij al jaren vertrouwd en ik had de voorstelling dan ook ogenblikkelijk herkend: 'Duckstad, Californië, 1952'.
De eerste kennismaking met het stadje, een mensenleven terug, vormde een bron van verbijstering. Alles was herkenbaar, maar tegelijkertijd vreemd. Dieren gedroegen zich als mensen en stapten rond in een decor dat wel op het onze leek, maar daar ook op veel punten van afweek. De functie van de dingen was dezelfde, maar de vorm verschilde. De brievenbus was een trommel met een vlaggetje, de vuilnisbak een ribbeltrom met losse deksel en de brandkraan een gedrongen paaltje.
De verwondering over de vormgeving bereikte haar hoogtepunt bij de wasknijper. Dat was niet zoals bij ons een ingenieuze constructie van twee platte houtjes, maar een smalle houten cilinder met een gleuf. Niet de houtjes beten in de was, maar de was drukte de helften uiteen en zette zo zichzelf klem.
Deze wonderlijke vinding wekte in combinatie met de waslijnen op katrollen de indruk van een miniatuur kabelbaan. Regelmatig werd dit apparaat als martelinstrument gebruikt. Donalds vederen kontje werd dan aan de waslijn geklemd waarna hij met grote kracht onder snaterend protest richting schutting werd gelanceerd, waar hij niet zelden als een projectiel overheen schoot.
Vervreemding en gewelddadigheid: het Duck-universum in een notedop.
De archetypische voorstad kent brede lanen, geschoren heggen en vrijstaande huizen, het is het decor van films als *Halloween*, het decor van de Onschuld. Dat moet, omdat alleen de schending van de onschuld ons ontvankelijk maakt voor conflict en catharsis. Die witte bungalow met voor- en achtertuin en garage naast de deur is een val vermomd als woning. Alles van nut kan onverhoeds omslaan in het tegendeel; alles wat hangt kan naar beneden komen, alles wat staat is botsbaar, alles wat rust kan tot

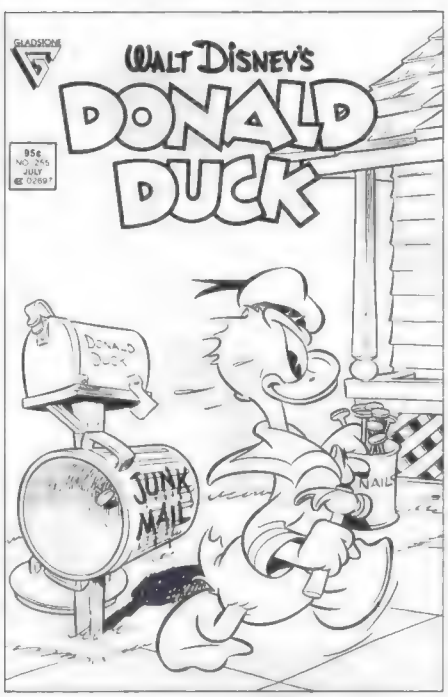

Vervreemdende vormgeving van Duckstad: trommelvormige brievenbus met vlaggetje en ribbeltrom als vuilnisbak.

De complete Duck-familie bijeen voor een familieportret.

leven komen. En ook het ogenschijnlijk idyllische gazon ontpopt zich als een jungle vol mollen en onkruid. De avonturen van de Eend behelzen niets anders dan de strijd om het naakte bestaan.
Waar geweld heerst is seks afwezig. De Ducks dragen geen broek en geven toch geen aanstoot; ze hebben geen geslachtsorganen. Voortplanting bestaat niet in dit universum, het is de wereld van indirecte relaties, van ooms en tantes, van neven en nichten, van het gesimuleerde gezin. Oom voedt zijn neefjes op, terwijl tante vanaf een afstand toekijkt. Het is imitatie en bespotting tegelijk. Bij ontstentenis van zwangerschappen komt men volgroeid tot leven, en waar geen geboorte is, ontbreekt ook de dood. Men leeft in een permanent heden waarin alles blijft zoals het is, niemand ooit ouder wordt en morgen gelijk aan gisteren is.
Donald maakte zijn debuut in de film *The Wise Little Hen* (1934), Kwik, Kwek en Kwak duiken vier jaar later op in *Donald's Nephews* ('Dear brother - I am sending your angel nephews to visit you - Sister Dumbella'), Katrien maakt haar opwachting in *Mr. Duck Steps Out* (1940), Dagobert zien we voor het eerst in 1947 en Guus Geluk het jaar daarop. Tot het eind der tijden zullen ze zijn die ze toen waren.

Hoewel de rollen merendeels voor de film ontworpen werden, behaalden de acteurs hun grootste successen in de stripverhalen, waarvan tussen 1947 en 1966 de beste door **Carl Barks** werden gecreëerd. De handeling in tekenfilms is doorgaans gebaseerd op het natuurlijke antagonisme van hond, kat en muis (*Krazy Kat*, *Tom & Jerry*). De één zit de ander achterna en de derde tracht dat te verhinderen. Ook in Duckstad bestaan honden en katten, maar de hoofdrollen zijn vreemd genoeg toebedeeld aan eenden. Meer nog: de Ducks zijn de enige eenden in het stadje, dat verder uitsluitend bevolkt wordt door honden, katten, ratten en vossen (de identiteit is afleesbaar aan de oren). De Ducks vormen een minderheid, het zijn

emigranten afkomstig van de boerderij.
Lévi-Strauss heeft eens opgemerkt dat we vogels mensennamen geven (Donald, Katrien, Dagobert, Guus) en honden mythische of theatrale namen (Hector, Tarzan). Hij concludeerde daaruit dat vogels metaforische menselijke wezens zijn en honden metonymische menselijke wezens. Honden maken deel uit van de mensenwereld (ze worden binnenshuis toegelaten) al staan ze op de onderste sport van de ladder, vogels daarentegen leven in een parallelle wereld (het vogelhuisje in de tuin) waarin het menselijk gedrag wordt 'geïmiteerd' (nestje bouwen, sociale relaties communicatie.
Een samenleving van honden en eenden is gedoemd te mislukken, de eenden vormen

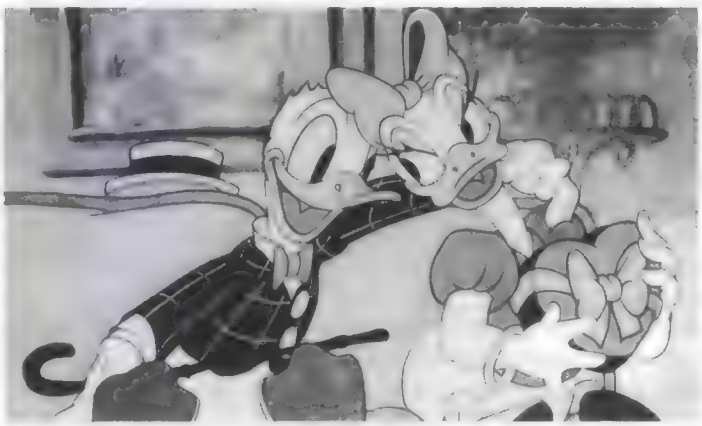

***Links*, Eerste optreden van Katrien in *Mr. Duck Steps Out*.**

***Linksonder*, Storyboardtekening uit *The Wise Little Hen*, Donalds eerste optreden.**

***Rechtsonder*, In *Donald's Nephews* doen de neefjes hun intrede in Donalds wereld.**

een gemeenschap binnen de gemeenschap. In Duckstad zijn de honden de baas, ze zijn twee keer zo groot als de eenden, wier snavel niet hoger reikt dan de navel. Als ze gekleed gaan in hoge hoed en pandjesjas zijn het presidenten, burgemeesters of bezitters, gestoken in tenue de ville zijn het bazen, winkeliers, handelsreizigers of klanten. Zij maken de dienst uit, bedenken de regels en bezetten alle banen; Donald (de Duck-die-een-baantje-zoekt) is speelbal van hun luimen. De enige functie die ze hem gunnen, is het ongeschoolde werk waar ze zichzelf te goed voor achten: krantenjongen, papierprikker, bewaker, brandweerman. Donalds hang naar uniformen is niet, zoals wel geschreven is, een vorm van fetisjisme, maar komt voort uit het verlangen erbij te horen. Het uniform maakt het individu tot lid van de groep, identiteit verandert in anonimiteit, het ene wordt deel van het geheel. Donald is een eend die hond wil worden; hij wil assimileren.

Voor wie geen werk is, is eigenlijk ook geen plaats in de samenleving. Voor Dagobert is dat geen probleem: hij bezit alles, en ook Guus kan dit negeren: hij leeft van de wind, maar voor Donald is het een bron van voortdurende zorg. Hij moet de neefjes onderhouden, wil verre reizen maken, een lot kopen in de loterij of hij krijgt de deurwaarder op bezoek, is zo onverstandig geweest een weddenschap te sluiten en dreigt nu huis en haard te verliezen. Veelvuldig begint een verhaal met zijn verzuchting: 'Ik moet een baantje hebben.' Waarna de opties onder ogen worden gezien, de een nog onaantrekkelijker van de andere: a) 'Te zwaar', b) 'Te nat èn te zwaar', c) 'Te ruw en nog steeds te zwaar', d) 'Nooit van m'n leven', e) 'Ah! Dat is wat ik zoek!' (Nachtwaker; rustig werk.)
De betere banen mogen voor hem niet weggelegd zijn, Donald is ook niet geschikt voor werk, zelfs niet voor vrijwilligerswerk. Misschien wel het bekendste verhaal van de Eend is *Donald Duck als brandweerman*, het eerste avontuur dat in Nederland werd gepubliceerd (25 oktober 1952). Wat begint met zijn benoeming tot brandmeester van de vrijwillige brandweer eindigt met brand in eigen huis, daartussen ligt een negatieven carrière van degradaties via handblus-spuitgast tot natte dweil-dover. Ook met de status blijft het modderen.
Wright Mills heeft in een beschouwing over de 'Witte Boorden Piramide' een reeks opgesteld van elementen die iemands plaats in de hiërarchie bepalen. Daar zijn allereerst bepaalde vaardigheden die het mogelijk maken dat iemand bepaalde functies vervult, wat een inkomen oplevert waarvan de hoogte iemands klassepositie bepaalt. Het prestige van de functie beïnvloedt de status, zowel binnen als buiten het werk, en geeft een zekere macht over mensen, rechtstreeks op het werk, indirect op andere maatschappelijke terreinen.
Over vaardigheden heeft Donald niet te klagen, frequent vertimmert hij het huis, ontwerpt complexe contrapties en is even behendig in het bedienen van vliegtuig en raket als in het hanteren van schoffel en pollepel. Het gaat pas mis als hij deze vaardigheden professioneel probeert toe te passen. Zijn verlangen het werk te perfectioneren dan wel zijn onvermogen de slaap te bedwingen, betekenen steevast het begin

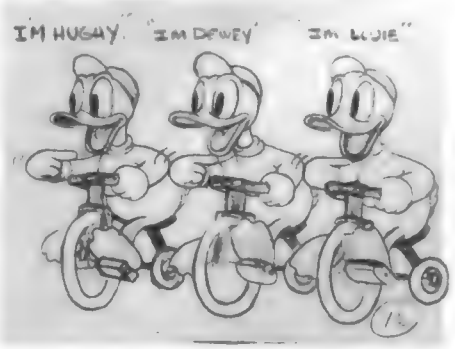

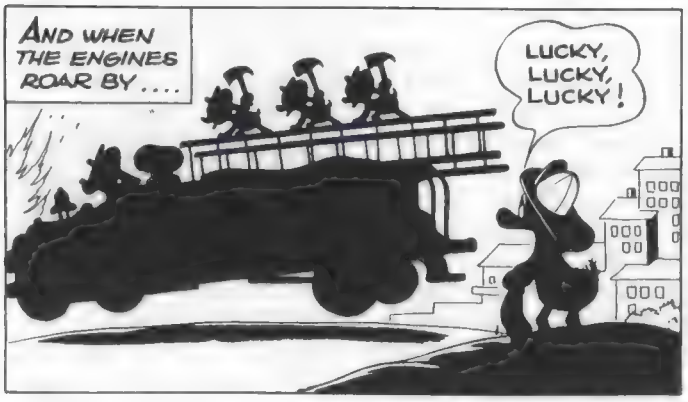

***Links*, Zelfs voor brandweerman is Donald niet geschikt.**

***Midden*, Donald tyranniseert de neefjes in statusgevoelige functie**

***Onder*, 12 banen, 13 ongelukken: Donald is gewoon niet in de wieg gelegd voor enigerlei werk.**

van het einde van zijn professionele loopbaan. Donald is de amateur bij uitstek. Naar status streeft hij wel, maar wat binnen handbereik ligt, glipt hem, zie boven, steeds door de vingers.

De maatschappelijke macht die hij aldus moet ontberen, compenseert hij door zich bij tijd en wijle tiranniek te gedragen tegenover de neefjes die aan zijn zorg zijn toevertrouwd. Gedrieën vormen zij zijn publiek als hij over verzonnen heldendaden verkiest te oreren, fungeren ze als demonstratiemateriaal voor zijn opvoedkundige experimenten of dienen ze als goedkope dragers op talrijke expedities. Donald ziet zichzelf als het grote voorbeeld voor de jongens, de tragiek is dat zijn bestaan gewaarborgd is door hun interventies.

Waar werk faalt in de 'Witte Boorden Piramide' is de wedstrijd een volwaardig alternatief. Winnen levert status op en vaak een beloning, een beeld of een penning. In de Eend-verhalen heeft alles het karakter van competitie. Niet slechts om de gunsten van Katrien wordt gestreden (tussen Donald en Guus), maar ook om geld, eer en geluk. Aangezien die competitie zich uitsluitend in eigen kring afspeelt, begint Donald met een dubbele handicap. Dagobert beschikt over ongelimiteerde middelen, Guus beschikt over ongekend geluk; Donald komt aan beide altijd te kort. De enkele keer dat hij de overwinning mag smaken, ligt dat minder aan eigen kracht en vernuft dan aan Kwik, Kwek en Kwak en hun bijbel, het Woudlopershandboek, 'een onuitputtelijke vraagbaak en een bron van onvermoede kennis'. De klassenmaatschappij is wel eens 'de verboden gedachte van Amerika' genoemd. In de Nieuwe Wereld is iedereen gelijk, maar wil menigeen gelijker zijn dan de ander. In Duckstad heerst nog een onvervalste standenmaatschappij, waarin de hoogte van de hoed een indicatie is van der dragers status. Nergens is de status-paniek heviger en nergens de zorg om niet uit de toon te vallen

groter. Het verlangen 'erbij te horen' is typisch middleclass en hoewel Donalds achtergrond en bezigheden lowerclass zijn, gedraagt hij zich sinds hij in Duckstad woont als de spreekwoordelijke burger. Als mol of onkruid zijn onberispelijk gazon bedreigen, deinst hij niet terug voor grof geweld; een verwaarloosd gazon is in suburbia even erg als spugen op de vlag. En als buurman met iets Nieuws of Groots komt, rust Donald niet alvorens hij de man met iets Nieuwers of Groters heeft afgetroefd; niemand zet een Duck op zijn nummer.

Status wordt niet alleen aan bezit afgelezen, maar ook aan cultuur. Voor de middenklasse is musiceren een traditioneel vertoon van standing en bij Donald moeten de neefjes er met regelmaat aan geloven. Dan plonken ze diep ongelukkig op de piano of imiteren de kat op de viool, terwijl Oom met toegestopte oren verzaligd op de bank ligt in het besef dat al dit schoons ook hem toebehoort.

Soms zien we de Eend met een boek. Aan het begin van een verhaal zijn dat meestal naslagwerken, atlassen, boeken-om-betervan-te-worden. Na alle narigheid die in de loop van het verhaal daaruit voortvloeit, dient het boek op het laatste plaatje een ander doel: als brandstof voor de open haard, of als masker voor een diepe tuk.

Als werken geen status oplevert en het vergaren van cultuur tot mislukking is gedoemd, dan kan alle inspanning maar beter worden gericht op het verwerven van plotselinge rijkdom. In theorie behoort erven tot de mogelijkheden, maar hoewel Oom Dagobert hoog bejaard moet zijn (hij stamt uit de vorige eeuw), maakt hij allerminst een broze indruk. In de praktijk van alledag richt Donald zich op het kansspel; geen loterijbriefje kruist zijn pad of hij probeert het te bemachtigen, geen weddenschap wordt aangegaan of hij is van de partij, geen quiz wordt uitgezonden of hij is kandidaat. Hij is niet zozeer gokverslaafd als doelgericht, zijn blik is gefixeerd op de pot goud aan het einde van de regenboog.

Dagobert moge een karikatuur zijn van de Republikein, Donald is het toonbeeld van de Democraat. Als hem door een speling van de natuur een miljoen wordt toebedeeld, heeft hij er geen enkel bezwaar tegen dat iedereen een miljoen krijgt toebedeeld. Hij rijk, iedereen rijk. Daarmee demonstreert hij dat hij op school tijdens de lessen economie niet heeft opgelet. Nu iedereen plots rijk is geworden, werkt niemand meer, alles en iedereen is vertrokken op wereldreis. De enige die zijn 'tuintje' is blijven cultiveren, is Dagobert Duck (die onverhoeds arm geworden is, want het is zijn

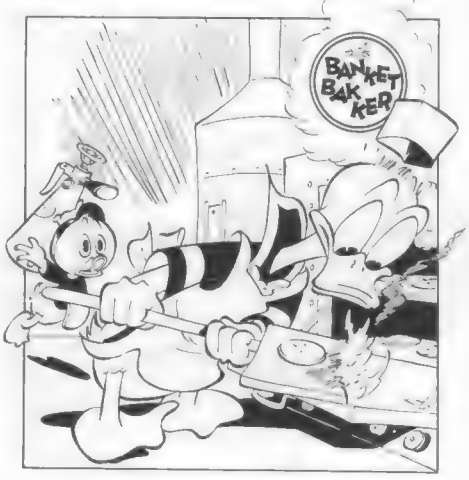

***Links*, Dagobert baadt in het geld terwijl hij ondertussen een gelddouche neemt.**

***Onder*, Dagobert verspeelt zijn fortuin door een speling van de natuur, waardoor de rijkdom gelijkwaardig wordt verdeeld.**

rijkdom die door een windhoos plotseling zo gelijkwaardig is verdeeld). De bewoners van Duckstad moeten les één van de economie nu aan den lijve ondervinden: als iedereen rijk is, is niemand rijk. Als niemand voedsel verbouwt of diensten verricht, dan gaan de prijzen voor voedsel en diensten snel omhoog. En zo vormen zich lange rijen bij de boerderij van Dagobert Duck, waar de ham en eieren voor woekerprijzen van de hand gaan. Moraal van dit verhaal: wie voor een dubbeltje geboren is, zal nooit een kwartje worden.

Geld, dat is de materie waarin Dagobert grossiert. Waar Donald levensgevaarlijke capriolen moet maken in een bij voorbaat gedoemde poging het te verwerven, trekt Dagobert het even vanzelfsprekend aan als een magneet. In de radioquiz is de hoofdprijs niet zelden 'een vaatje vol geld'. Opvallend is dat in deze verhalen het papier en metaal op archaïsche wijze wordt opgeslagen: in zakken, vaten, kisten, zwembaden en pakhuizen. Geld wordt niet gezien als symbool van een waarde, maar als materie, als bijkans onoverdraagbaar bezit. De onmetelijk rijke Dagobert waardeert zijn bezit niet om wat het hem kan kopen ('Ik draag nog steeds deze oude jas die ik in 1902 in Schotland heb gekocht'), maar om het fysieke contact: hij baadt letterlijk in het geld. 'Wat een genot! Geld! Ik zwem erin als een walvis! Ik graaf erin als een mol! Ik neem een heerlijke muntendouche!'

Als er iets gekocht wordt, wisselt zelden geld van hand. Hoewel we nooit een creditcard te zien krijgen, wordt wel duidelijk dat dit een charge-society is. Zonder geld in de knip rent Donald elke winkel binnen en krijgt zonder mankeren geleverd. Live now, pay later.

De enigen die tussen wal en schip vallen, zijn de neefjes Duck.

Kwik, Kwek en Kwak zijn te jong voor het plastic en wat ze aan munten binnenkrijgen, verdwijnt verplicht in de spaarpot. Hun enige mogelijkheid tot luxe of sociale mobiliteit schuilt in bartering. Ze ruilen een potloodje voor een kluwen touw, touw voor een zakmes, het mes voor een zilveren gesp, en zo voort en zo verder, tot ze tenslotte een parel voor drie bootkaartjes naar India kunnen ruilen. En aan het einde van het verhaal is het van hetzelfde laken een pak: een potloodje voor een amulet, het amulet voor een vogel, de vogel voor een verrekijker en zo verder, totdat het onaanzienlijke de gedaante van het nuttige en het nodige heeft aangenomen.

Donald verschilt van Dagobert als de dag van de nacht, maar de neefjes treden in de voetsporen van hun rijke oom. Aan hen ook verklapt hij zijn geheim: 'Ik zal jullie vertellen waarom ik zo aan m'n geld hang! Dat komt omdat ieder muntje zijn eigen verhaal heeft voor mij! Op zee heb ik het verdiend, in mijnen en met strijd tegen veedieven! Omdat ik de hardste was, de slimste en de uitgeslapenste!' De flappen en munten zijn herinneringen, souvenirs van een strijdbaar bestaan.

Het verschil in mentaliteit tussen Dagobert en Donald blijkt al uit de decoratie van hun woningen. Bij Donald hangen overal afbeeldingen van paranoïde eenden of doodvermoeide koeien; bij Dagobert schittert het dollarteken je tegemoet. Het symbool verschijnt op schilderijen, op stoelen, op de koffiepot, op een kruik, op de kaarsenstandaard en zelfs op de goudvis. $ is de huisstijl van Dagobert, daar komt geen ontwerpbureau aan te pas.

Van de topografie van Duckstad krijgen we geen duidelijk beeld. We zien een torenspits, zonder dat we de toren zelf ooit te zien krijgen. Er is een radiostudio (voor de quizzen), er zijn winkels (voor de dwangmatige aankopen), er is een vliegveld en een haven (voor veelvuldig vertrek en aankomst), maar hoe verhouden die lokaties zich tot elkaar? Waar ligt het geldpakhuis van Dagobert ten opzichte van Donalds bungalow? De voorzieningen zijn niet gefixeerd, ze duiken op als en waar ze nodig zijn. De architectuur van Duckstad valt te vergelijken met een spel kaarten dat nimmer compleet ter tafel komt.

Er bestaan twee verhaaltypen. Het eerste telt tien pagina's en behandelt conflicten in en om het huis. Het tweede telt twintig tot 32 pagina's en beschrijft avonturen in den vreemde. Het eerste begint vaak met pochen ('Als jullie meer vis vangen dan ik, zal ik de hele vangst schoonmaken') en eindigt met spijt ('Wanneer zal ik ooit leren mijn grote mond te houden?'). Het tweede begint vaak met een verleidelijk aanbod, kent halverwege een moment van spijt ('Wanneer zal ik ooit leren mijn grote mond te houden?'), maar heeft altijd een goede afloop.

***Links*, Musiceren is een traditioneel vertoon van standing en bij Donald moeten de neefjes er met regelmaat aan geloven.**

***Rechts*, Ondanks alle goede voornemens is Donald voorbestemd om slachtoffer van zichzelf te worden.**

***Onder*, Zal het tyrannieke gedrag naar de neefjes dan nooit ophouden ...?**

De eerste zijn komedies der wrake. Donald verbiedt de neefjes iets, zij riposteren met een poets, Donald spat uiteen van woede en haakt naar grof geweld, maar weet zich te vermannen. Wraak is een gerecht dat koud wordt gegeten. 'Ik wilde de jongens straffen omdat ze me belachelijk maakten, maar het is veel beter om ze met gelijke munt terug te betalen.' Don't get mad, get even.

Helaas, al in 1939 liet iemand op het Story Department van de Disney Studio's over Donalds karakter vastleggen: 'De Duck weet niet wat een compromis is. Hoe groot de tegenstand ook is, hij blijft beuken, steeds iets feller en dan schettert, trapt, slaat en rukt hij tot hijzelf of de tegenstander bezweken is.' Ondanks alle goede voornemens is hij voorbestemd slachtoffer van zichzelf te worden. Als hij op het laatste beeld de neefjes niet najaagt, dan bevindt het gezelschap zich wel bij een richtingwijzer met het opschrift 'Noordpool' of 'Timboektoe 9873 km'.

De tweede zijn epische avonturen, omwerkingen van mythen en legenden. Hier wordt binnen voor buiten verwisseld, het vertrouwde voor het onbekende. De Ducks gaan op reis, maar altijd met een Opdracht. Ze moeten een Waarde (her-)winnen en op hun weg vinden ze een Obstakel en een Tegenstrever, wat leidt tot een Confrontatie, een Overwinning en een Goede Afloop, waarna de weg terug kan worden aanvaard. Van beide avonturentypen is de knijper het symbool. In het eerste geval zet Donald zichzelf klem, in het tweede geval wordt hij klem gezet.

In bijna alle verhalen draait het om transacties en transformaties. Voor het eerste is Donald afhankelijk van de honden, die hem wel leveren wat hij begeert, maar niet nalaten zijn afhankelijkheid van hun goedertierenheid te onderstrepen. Merkwaardig, want in een wereld vol verkopers is Donald de enige koper. Maar verkopers zijn de enige die tellen in de Amerikaanse maatschappij. Wright Mills geeft een pakkende beschrijving van hun alomaanwezigheid. 'Zo diep zijn ze geïnfiltreerd, zo krachtig is hun invloed, dat ze gezien kunnen worden als het officiële personeel van een alles doordringende atmosfeer. Daarom kunnen we verkopen niet begrijpen door alleen verkopers te bestuderen. Het hoogste goed in Amerika, zo leren we uit **Babbit**, is niet "het verkopen van iets speciaals voor of aan iemand in het bijzonder, maar puur verkopen". Verkooptechniek is een abstracte waarde geworden, een wetenschap, een ideologie en een levensstijl voor een maatschappij die zichzelf gemaakt heeft tot een schitterende winkel en de grootste bazaar ter wereld is geworden.' Dat was, ter voorkoming van misverstanden, in de jaren vijftig, in het Duck-tijdperk.

Doorgaans scoort de Eend kostuums, dynamiet of buskruit: transformatiemiddelen bij uitstek. Maar volgens de ijzeren wetten van de tekenfilm is de donderbus die men ontsteekt gedoemd in eigen gezicht te exploderen. En dit overkomt hem keer op keer. Donald Duck, matroos zonder schip, kip zonder kop, pechvogel in een universum van bofkonten.

Naar Duckstad zal men in Disneyland tevergeefs zoeken. Er is wel een Main Street, wel het kasteel van Doornroosje, maar tussen Adventureland, Frontierland en Fantasyland schittert Duckstad door afwezigheid.

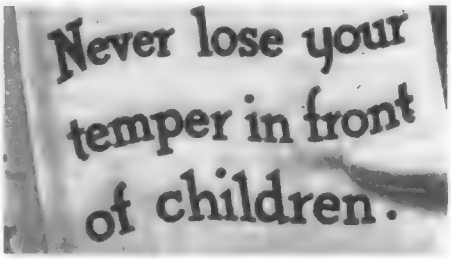

De reden is even simpel als opzienbarend: Disneyland, schreef iemand, is een gedegenereerde utopie, een ideologie gerealiseerd in de vorm van een mythe. Duckstad is mythe noch utopie, Duckstad maakt geen deel uit van de verzonnen of verdwenen wereld waarin Disneyland is gespecialiseerd. Duckstad vertegenwoordigt de boze buitenwereld en daarvoor is geen plaats in een Disneyland dat dromen verkoopt. Zo blijft het enige, ware monument voor Duckstad opgetrokken in de herinnering.

Bovenstaand artikel werd eerder gepubliceerd in HP/De Tijd van 17 juli 1992

© Ron Kaal

(Data-entry: Nelleke Lindhout)

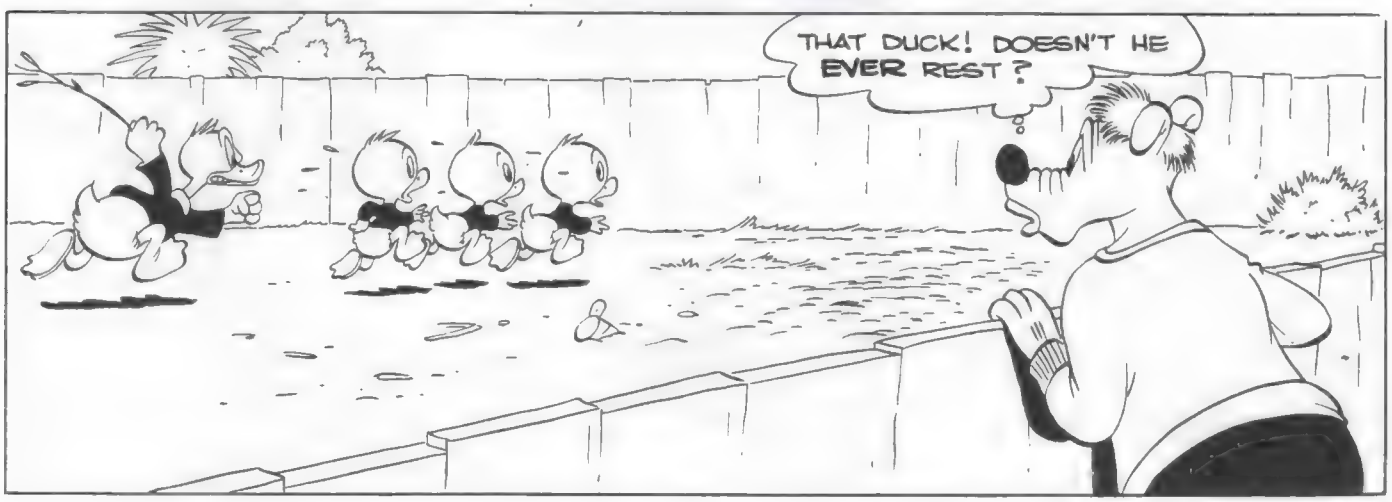

De grote rondes van MARC SLEEN

'Voor geen miljoen zou ik de Ronde nog actief willen volgen, mentaal kan ik dat niet meer opbrengen, maar ik heb er ook geen zin meer in. Wel zit ik dagelijks voor de buis. Er is veel veranderd in de Tour, hè? Vorig jaar stond de eerste Belg na drie ritten op de 48e plaats. Dat was vroeger wel anders,' vertelt Marc Sleen**. En hij kan het weten, want Sleen volgde de Ronde van Frankrijk achttien jaar – van 1947 tot 1964 – in de hoedanigheid van cartoonist.**

door

JEMPI WELKENHUYZEN

Vlak voor het grote **Merckx**-tijdperk haakte hij af. Nu eens ter plaatse, gezeten in een witte cabriolet naast **Romain Maes**, dan weer achterop de typische 'motards'. Dag in, dag uit legde hij vol humor het sterkste moment van de rit in een plezierige tekening vast. Een krachttoer, want 's avonds moest de tekening al in de speciale Ronde-editie van de krant.

Frans Lodewijckx heeft nu bijna al die schitterende cartoons samengebracht in een luxe boek. Bij iedere jaargang heeft hij een verzameling teksten van de tourreporters van weleer gevoegd, zodat zowel wielerfanaten, nostalgische figuren als Sleenfans met groot plezier in dit boek zullen bladeren. 'Ik vind het een schitterende prestatie,' vertelt Marc Sleen, 'Zelf had ik nog 72 originelen, maar men is er in geslaagd – op drie onverwerkbare strips na – de hele collectie bij elkaar te brengen. Dat heeft enorm veel retoucheerwerk gekost, want dat vergeelde, oude papier van een halve eeuw terug zag er uiteraard niet meer zo fris uit. Bij het terugzien van de tekeningen kwamen heel wat herinneringen bij me boven. Zo zag ik dat ik in 1957 met 39 graden koorts toch nog zat te tekenen. De geschiedenis herhaalt zich, want vorig jaar zat ik op een gegeven moment ook met een zware bronchitis achter de tekentafel.'

Sleen legt uit dat het tekenen met 'het mes op de keel' was. Hij had op dat ogenblik zeven reeksen lopen en was hoofdredacteur van *De kapoentjes*. 'En elke dag moesten de tekeningen af voor in het krantje. Soms zat ik in de volgwagen, maar heel vaak bleef ik thuis achter bij de Franse radio-uitzendingen. Wanneer die "rien à signaler" doorgaf, zat ik op hete kolen. Teken maar iets als er geen spectaculaire valpartijen gebeuren of de ontsnapping uitblijft. Dan dreef ik op de fantasie van andere etappes.' Om snel te zijn, zette Sleen vaak de lichamen vooraf reeds in inkt, zodat hij slechts het hoofd van de overwinnaar hoefde toe te voegen. Dan reed een zestienjarige motard in vliegende vaart op zijn Harley richting *La Cité* voor het zetwerk, om nadien naar *Het Volk* door te rijden. Hij kreeg Bfr.500 voor die opdracht; Sleen ving Bfr.400 voor de tekeningen. 'Het was een heroïsche tijd. De tekening zat nog nat in de koker en 's middags werd het krantje al te koop aangeboden. Als ik nu een strip teken, die actuele onderwerpen aansnijdt, dan staat die drie weken later pas in de krant en het album verschijnt zelfs zeven maanden nadien!'

Wie het boek *De grote rondes van Marc Sleen* doorneemt, zal het niet ontgaan dat Sleen zich tussen '47 en '64 tekentechnisch meer en meer heeft verbeterd. Toch moet gesteld dat zijn eigen stijl reeds herkenbaar is. En de Belgen? In het boek staan naast de schitterende karikaturen van Sleen ook telkens tourreportages van weleer. Door de beste reporters als wijlen **Jérôme Stevens**, **Willy Hofmans**, **André Blancke**, **Stef Goossens** en **Jan Cornand** (*Thomas Pips*) werden beeldende columns geschreven. Hier en daar komen ze voor in dit Rondeboek. Daarbij wordt telkens een ruimte voorbehouden voor de prestaties van 'de Belgen' en de eindklassering.

'We waren in die tijd omgeven door kampioenen. Naast **Coppi**, **Bartali** en vele anderen, waren er toch de Vlamingen **Vansteenbergen**, **Van Looy** en **Stan Ockers**, **Impanis** om er enkelen te noemen. Hoewel subtoppers, want ze wonnen de Tour niet, waren het toch allen klasse coureurs. Neem nu, **Vervaecke**, die ging bieten rooien in Frankrijk tijdens de winter. Een hard werker. Hij verscheen trouwens met zijn eigen rijwiel aan de start. Dat is nu wel even anders. Renners worden nu per wagen of bus gebracht, slapen in comfortabele hotels ... In die tijd kwamen er 33 renners aan de meet, nu zijn er dat soms 150!'

Volgens Sleen is de Tour erg veranderd. Het is nu een commerciële sportaangelegenheid geworden, waar veel financiële belangen op het spel staan. 'Neem 1992 maar als voorbeeld. De Tour deed diverse landen aan in het kader van Europa '92. Zelfs Amerika houdt de Ronde in het oog. Alle steden waar de Tour aankomt, moeten flink in de buidel tasten om de organisatie naar zich toe te halen.' Sleen vindt overigens wel, dat de fiets als zodanig en alles wat er in zijn kielzog volgt, door de Tour flink geëvolueerd en verbeterd is, hetgeen de man in de straat, de fietstoerist en andere fietsliefhebbers, ten goede komt.

'Ik vind dat wel fijn aan de Tour: je kijkt tv, doorziet de combines en voorspelt mee. En alles is tijdelijk. Het ene sportevenement is nog niet voorbij of het andere gaat al weer van start ...'

De grote rondes van Marc Sleen
Lodewijckx
Reinaert - Het Volk 1992
ISBN 90-6334-413-9
Prijs f29,95 / Bfr.595
(196 pagina's, zwart/wit, h.k.)
***

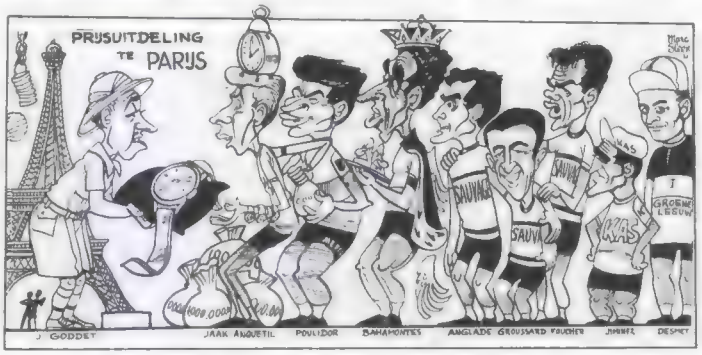

Boven Sleens eerste Tour-cartoon uit 1947 en hiernaast zijn laatste, uit 1964.

Op een onbewaakt ogenblik kan het gebeuren dat je aan niets denkt. Geen enkele bewuste gedachte houdt je geest bezig en in het vacuüm dat zo ontstaat, kunnen schijnbaar betekenisloze beelden naar binnen glippen. Flarden van herinneringen, die onder de oppervlakte van het geheugen lagen opgeslagen. Soms komen op zulke momenten, zonder directe aanleiding, beelden uit de boeken van de Italiaanse stripmaker Lorenzo Mattotti **bij me naar boven, die zich kennelijk in hetzelfde compartiment van het onderbewustzijn hebben geïnstalleerd. Hoe moeilijk en ontoegankelijk ze op een rationeel niveau ook kunnen lijken, zijn verhalen zetten zich met kleine weerhaakjes vast in de herinnering van de lezer die bereid is zich voor Mattotti's verbeeldingswereld open te stellen. Dat geldt misschien het sterkst voor het album** *Fluister* **(eerste albumuitgave 1989), dat onlangs in Nederlandse vertaling verscheen.**

Mattotti en de kro

door

PIETER VAN OUDHEUSDEN

Het is na *Vuren* (1991) en *De man aan het raam* (1992) het derde album van Mattotti dat door Sherpa/Oog & Blik wordt gepubliceerd. Bij elkaar geven de drie boeken een uitstekende indruk van Mattotti's talent. Thematisch zijn ze nauw met elkaar verwant, want alle drie hebben ze de eenzaamheid van de moderne mens tot onderwerp. Grote woorden, die Mattotti echter op een knappe manier weet waar te maken.

Mijns inziens is het niet helemaal juist om te stellen dat *Fluister* 'eindigt waar *De man aan het raam* begint', zoals de flaptekst meent. Het is naar vorm en inhoud een eindpunt in Mattotti's werk, *De man aan het raam* een nieuw begin waarin de tekenaar na de kleurexplosies van *Le signor Spartaco* (eerste albumuitgave 1983), *Vuren* en *Fluister* aansluiting lijkt te zoeken bij een vroeger zwart/wit-album als *Reflets* (eerste albumuitgave 1984), dat ook door hemzelf wordt beschouwd als het verhaal waarin hij zijn definitieve vorm als striptekenaar vond.

Fluister is Mattotti's meest hermetische boek, dat zich nauwelijks in een anekdote laat samenvatten – ook door hemzelf niet, zoals hij me in een interview toegaf. Het valt ook nauwelijks in een genre in te delen. Het bevat surrealistische en science-fiction-elementen, en in sommige scènes neigt het naar een avonturenroman. De hoofdpersoon, Fluister, waart rond door een verboden zone die door herinneringen en mythologische personages wordt bevolkt. Zijn gezicht is getekend door een grote rode vlek, een brandwond die hij opliep toen zijn bommenwerper in het verboden gebied neerstortte, maar ook een Kaïnsteken, een stigma dat in het verhaal geduid wordt als een symbool van verlangen en van verdriet – twee gevoelens die elkaar versterken en in Fluisters geschiedenis vermoedelijk samenvallen. Na de ramp is de verongelukte naar een kliniek vervoerd, waar zijn rode vlek is onderzocht. Maar hij is ontsnapt en teruggevlucht naar de verboden zone, waar hij Fluister wordt genoemd, want ook zijn stem is aangetast.

Het is echter niet uitgesloten dat hij gedurende het verhaal nog altijd in de kliniek ligt en alle gebeurtenissen zich louter in zijn geest afspelen.

Het behoort tot de vele mogelijkheden die Mattotti en zijn scenarioschrijver **Jerry Kramsky** openhouden. Ze verklaren nergens waarom de zone waarin Fluister zich bevindt niet betreden mag worden. In het laatste hoofdstuk valt het gebied samen met het stadspark uit Fluisters jeugd, waar zich ooit een (nucleaire?) ramp heeft voltrokken, maar in wezen kan de zone om het even waar worden gesitueerd. Hoe dan ook is het in de eerste plaats een symbool, vergelijkbaar met het verboden gebied in de film *Stalker* (1979) van de Russische regisseur **Andrej Tarkovskij**, die Mattotti zelf als een belangrijke inspiratiebron van het verhaal noemt. Er zijn overigens parallellen tussen de tekenaar en de filmmaker te trekken: hoe verschillend de aard van hun werk ook is, ze combineren overrompelend mooie beelden met een zeer literaire en niet altijd even

HALLO, IK DENK DAT IK VERDWAALD BEN. WETEN JULLIE WAAR WE ZIJN...?
WACHT, LAAT ME RADEN. MOET JE DE PLEK ZIEN ZO ETS RAARS HEB IK NOG NOOIT GE ZIEN FRITZ?
NEE HANS MAAR ZOALS HU PRAAT KRIJG JE AL LEEN MAAR FLUISTER-HETEN.

FOTO GIAN LUCA BUSINELLO Udine ITALY

nkelpaden van het geheugen

toegankelijke symboliek, waardoor lezers of kijkers tegelijk worden aangetrokken en afgestoten. Ze verkennen de grenzen die het gekozen medium hun biedt, wat een meeslepend kijkspel oplevert voor de toeschouwer die hen wil volgen bij het zoeken naar antwoorden op technische en inhoudelijke vragen, en die bereid is hun raadsels voor lief te nemen.

In *Stalker* is de verboden zone het gebied waar de regels van het verstand zijn opgeheven, een beeld dat niet alleen voor de toenmalige Sovjetmaatschappij opgaat. Ook Mattotti situeert zijn niemandsland tussen denken en dromen, tussen ratio en instinct, tussen leven en dood, tussen spreken en zwijgen. Dat laatste komt tot uitdrukking in de naam van de hoofdpersoon, die zijn isolement benadrukt: de stem is het belangrijkste communicatiemiddel van de mens, maar hij brengt niet meer uit dan gefluister: taal op de rand van het verstaanbare.

Fluister bevindt zich in een wereld die 'slechts een weerspiegeling is van onze slaap', in *La zona fatua*, zoals het verhaal in het Italiaans heet: een verwijzing naar fuocho fatua (dwaallicht), aan de lucht ontbrandend methaangas dat ontsnapt uit ontbindende lijken op een begraafplaats, een metafoor die leven en dood met elkaar verbindt. Terwijl hij bezig is zich uit het leven terug te trekken, dwaalt Fluister door het schimmenrijk van zijn geheugen, op zoek naar vrede met zichzelf, net als de hoofdpersonen uit *Vuren* en *De man aan het raam* en net als zij wordt hij tenslotte met het leven verzoend, zij het op de meest radicale en ultieme wijze, namelijk door zijn dood. Net als luitenant Alselmus in *Vuren* is Fluister een militair. Zijn taak is het handhaven van het gezag dat de mens door middel van beschaving, techniek en wetenschap over de natuur tracht uit te oefenen. De hoogmoed straft zichzelf: als Icarus (of een gevallen engel) stort Fluister uit de hemel omlaag. De technische mens is een anomalie, lijken Mattotti en Kramsky te beweren, net als de geweivissen waarop de zwarte jager Zafran vist en die hij van hun geweien ontdoet. Het is een angstaanjagende figuur, in het bezit van oeroude kennis, een magiër en sjamaan, die vanaf het begin Fluisters pad

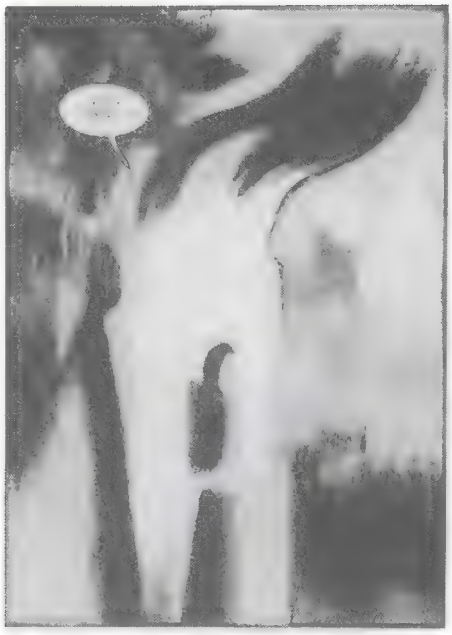

kruist en wiens taal doorspekt is met Latijn, een kerkelijke en dus gewijde taal.
Fluister bespiedt en ontloopt hem, maar uiteindelijk is het de Zwarte Jager die hem geneest in een magisch ritueel, waarbij hij wordt geholpen door een vrouw in het rood, een van de schimmen uit Fluisters verleden. Ze smeert hem in met aarde: 'De modder zal je nieuwe huid zijn en eronder zal je je emoties voelen ... Over de hele stam, vanuit de wortels. Tedere gevoelens zullen naar boven komen ... Ze zullen je haren en bladeren doen ruisen.' Geholpen door deze beide personages die zich gemakkelijk als de zinnebeelden van liefde en dood laten herkennen, keert Fluister terug naar de natuur.
Er zijn vele andere interpretaties van *Fluister* mogelijk, wat niet aan de kwaliteit van het boek afdoet maar die, net als bij goede poëzie, alleen nog versterkt omdat het nieuwe betekenissen in zich opneemt en assimileert. Mattotti onttrekt zich bekwaam aan de vloek van de eenduidigheid, hoewel het duidelijk zal zijn dat de lezer die pasklare antwoorden verlangt, bij hem bedrogen uitkomt. Mattotti en Kramsky geven de thematiek voorrang op de intrige, sfeer is belangrijker dan een sluitend verhaal. Hun werkwijze is associatief en gevoelsmatig, en dat is ook het niveau waarop ze de lezer proberen te raken: onder de gordel van het bewustzijn. De gaten die ze laten vallen, zal de lezer zelf op moeten vullen door zijn eigen emoties aan de orde te stellen – in dat opzicht is *Fluister* wel degelijk een avonturenroman.
Die open structuur van het verhaal, waarin het toeval een grote rol krijgt, is het gevolg van de aanpak die Mattotti en zijn tekstschrijver volgden:
'Een nieuw tijdschrift, Dolce Vita, vroeg ons een verhaal dat in op zichzelf staande afleveringen van zes pagina's verdeeld kon worden. Als uitgangspunt namen we een bepaalde atmosfeer, en daaruit ontstond het personage. Elke aflevering kreeg een begin en een afgerond eind. Het ontstond in een voor ons beiden nogal vreemde periode. In ons werk wilden we het nooit over onze eigen meest intieme gevoelens hebben, over het heimwee naar de tijd dat we jong waren. Onze ideeën waren strikt kunstmatig, maar in dit verhaal wilden we proberen iets te maken dat heel intiem was en moeilijk in beeld te brengen. Ik maakte een opzet voor de hoofdpersoon en legde die aan hem voor, en dan praatten we er weer over. We werkten per aflevering, zonder een idee te hebben waar we uit zouden komen. Op een bepaald punt hadden we er een lang avonturenverhaal van kunnen maken, maar dat vonden we geen van beiden interessant. Elke aflevering gaat weer een andere, onverwachte kant op ... Het blijft een vreemd verhaal, een afscheid van heel veel dingen. Ook voor Kramsky, geloof ik.'
Aan het eind van het verhaal komt Fluister weer tot bewustzijn in het park van de stad waar hij geboren is ('Om hem heen waren de sporen van de ramp uitgewist') en terug in het verloren paradijs lost hij op in de wind, uitgewist in de lucht. Het verhaal, beroofd van zijn personage, verdampt tot sfeer, een stemmingsbeeld zonder inhoudelijke ontwikkeling. Met andere woorden het verhaal vernietigt zichzelf; of liever gezegd, het ondergaat een transformatie. Het enige dat van Fluister rest, is een idee in het hoofd van de anderen, tot wie ook de lezer behoort. Net als elk romanpersonage houdt Mattotti's hoofdpersoon op te bestaan wanneer het verhaal ten einde is en het boek wordt dichtgeslagen, maar wordt hij herboren en leeft hij voort in de geest van de lezer, waar hij zich bij tijd en wijle opnieuw aandient, op een onbewaakt ogenblik.

Fluister
Mattotti & Kramsky
Sherpa/Oog & Blik 1993
ISBN 90-72995-70-8
Prijs f60 / Bfr.1200
(56 pagina's, kleur, harde kaft)

Naast de normale handelseditie verschijnt er ook een luxe editie met een genummerde en gesigneerde offsetprent.
ISBN 90-72995-71-6
Prijs f125 / Bfr.2500

****

AGENDA

t/m 30 juni
Expositie 'Dupuis Vrije Vlucht', Boekhandel Donner, Lijnbaan 150, Rotterdam.

t/m 28 augustus
Expositie 'Alice in Rotterdam' over Alice in Wonderland in onder andere strips en cartoons, Gemeentebibliotheek Rotterdam, Hoogstraat 110, Rotterdam.

t/m 31 augustus
Expositie 'De woelige wereld van Jan Sanders', Nederlands Scheepvaartmuseum, Kattenburgerplein 1, 1018 KK Amsterdam.

t/m 10 oktober
Expositie 'Dwars door de hemel' over luchtvaart en strips, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

t/m 31 oktober
Expositie 'De Flintstones', Speelgoed- en Blikmuseum, Deventer.

3 en 4 juli
Smurfenfestival, Boulevard, Scheveningen.

3 juli t/m 5 augustus
8e Nederlands Cartoonfestival, Muziekcentrum Frits Philips, Winkelcentrum Heuvel Galerie, Eindhoven.

15 juli t/m 14 augustus
Expositie 'Tekeningen van John Prop', Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam.

17 juli t/m 8 augustus
8e Stripfestival van Koksijde, Koksijde, België.

7 t/m 16 augustus
Milky Way Stripfestival, Middelkerke, België.

26 augustus t/m 1 september
Filmprogramma rond Tex Avery, Nederlands Filmmuseum, Vondelpark 3, Amsterdam.

12 oktober t/m 5 december
Expositie 'Tekenaars uit Quebec', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

15 t/m 17 oktober
De Stripdagen, Turfschip, Breda.

23 en 24 oktober
11e Fête de la BD Audincourt, Audincourt, Frankrijk.

11 en 12 december
Stripgidsdagen, De Warande, Turnhout, België.

Soda 4: God stierf vanavond

Gazzotti & Tome
Dupuis 1993
ISBN 90-314-1548-0
Prijs f 16,95 / Bfr.310
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Bij het verschijnen van *Soda 3* schreef een teleurgestelde recensent in Stripschrift 247 dat een veelbelovende serie in de knop gebroken leek. **Bruno Gazzotti** had het tekenwerk van **Luc Warnant** overgenomen en dat had kwalijke gevolgen voor de serie. Terecht wees de recensent erop dat Soda 3 de hooggespannen verwachtingen niet waar kon maken.
Met dit daverende vierde deel hebben **Tome** en **Gazzotti** het pessimisme van de recensent echter volledig gelogenstraft. Na een moeizame aanloop is Gazzotti er in geslaagd zich het personage van Soda, de als priester vermomde politieman, eigen te maken. Daarbij heeft zijn karakter echter wel een kleine metamorfose ondergaan. De schuchtere Soda heeft nu voorgoed zijn inspecteur Canardo-imago afgeworpen en is een keiharde, niets ontziende agent geworden. Sommige lezers zullen deze transformatie betreuren maar ook zij zullen toe moeten geven dat deze herboren en dynamischer Soda naadloos past in het uitgekiende scenario.
In het begin van het verhaal worden door Tome schijnbaar achteloos wat lijntjes uitgegooid die aan het einde echter feilloos in elkaar gevlochten worden. Zelfs de ogenschijnlijk onbelangrijke randfiguren die aldus aan het begin geïntroduceerd worden, blijken later een wezenlijke rol te spelen. De rode draad van het verhaal is echter Soda's jacht op een huurmoordenaar die hij min of meer toevallig op het spoor komt. Deze jacht bestaat uit breed uitgemeten achtervolgingen en woeste schietpartijen. De overdaad aan adembenemende actie speelt zich in een moordend tempo af en wordt door Gazzotti fabuleus in beeld gebracht. Niet alleen het scenario maar ook de sterk op Amerikaanse politiefilms geënte cameraregie maken van Soda 4 een Dirty Harry op zijn best.

TB

****

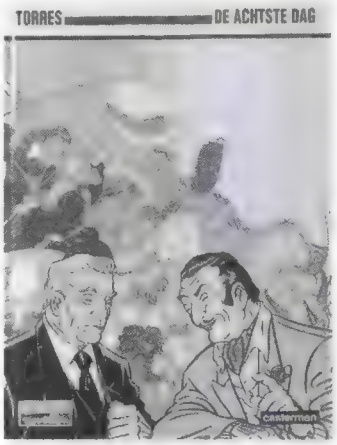

De Achtste dag

Torres
Casterman 1993
ISBN 90-303-8096-9
Prijs f 27,90 / Bfr.495
(86 pagina's, kleur, h.k.)

'God zegende de zevende dag en verklaarde deze heilig, want Hij rustte. En toen, ziende dat Zijn ogen wazig werden en Zijn handen zwak en nerveus gaf God gestalte aan de Duivel en Hij sprak tot hem: "Ziet alles wat Ik heb geschapen, bewonder de grootsheid en eerbiedig de pracht ervan, maar nu verveel Ik me. Ik beveel je van nu af aan verhalen voor Mij te verzinnen en Mij er elke dag een te vertellen voor Mijn genoegen." Dat was de achtste dag.'
God is een in zwart pak geklede heer die mij wat deed denken aan zo'n grijze politicus als in de voormalige Sovjet-Unie. De duivel draagt lichte kleding, heeft donker haar en een snorretje. Hij heeft iets playboyachtigs. Zij ontmoeten elkaar in een stad die (misschien wel voor eeuwig) in aanbouw is met imposante gebouwen waarin groepen volkomen identieke arbeiders aan het werk zijn.
Daniel Torres was een van de vertegenwoordigers van een Spaanse groep tekenaars die publiceerden in Cairo, een tijdschrift geheel gewijd aan de klare lijn en de atoomstijl. In Frankrijk, België en Nederland kwamen in dezelfde periode tekenaars voor die teruggrepen op het werk van met name **Hergé** en **Tillieux**. Zij kregen ook in Spanje navolgers, waaronder Torres. Hij werd bekend met de strips *Opium* en *De sterrenavonturen van Rocco Vargas*. Torres maakte in de jaren tachtig sf- en avonturenstrips zoals ze in de jaren vijftig gemaakt hadden kunnen zijn, maar dan met een onmiskenbare eigen invalshoek.
Met *De achtste dag* slaat Torres, zoals de lezers van (A Suivre) al konden constateren, nieuwe wegen in. Nog altijd zijn er schitterende futuristische stadsdecors, maar in dit album verruilt Torres deze voor andere decors die bij hem ook uitstekend uit de verf komen: het negentiende-eeuwse Londen, eigentijds New York, de tijd van de grote Sauriërs en de oceaan in vroeger tijden, bevaren door zeerovers. Vier van de verhalen die de duivel aan God vertelt, zijn gebundeld in *De achtste dag*. Vier morele vertellingen die de moeite waard zijn om meer dan één keer te lezen en de lezer uitdagen op zoek te gaan naar de samenhang tussen de verhalen over de drie broers die elkaar een eed hebben gezworen, het geloof van de dinosaurus, een hartenrovende moordenaar en een meedogenloze piraat.
Torres' verhalen hebben een diepgang die niet onmiddellijk wordt prijsgegeven. De lezers die hem van zijn ironische avonturenstrips kennen, zullen even moeten wennen aan deze nieuwe stap in Torres' carrière, maar er staat hen een aangename verrassing te wachten.

HP

***

Dracurella 2: De zoon van Dracurella

Ribera
Arboris 1992
ISBN 90-343-2355-2
Prijs f 8,95 / Bfr.180
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Verwacht bij deze titel geen herbewerking van **Stoker**. *The Adams Family* daarentegen vertoont al iets meer overeenkomsten met deze strip.
Dracurella is, zoals haar naam doet vermoeden, de dochter van de meester der duisternis, Dracula. Ze houdt van soapopera's, huishoudelijke karweitjes en haar vriendje Gri-Grill. Deze laatste is geen persoon maar een draak, die verkleint bij het innemen van kunstmatige stoffen en weer groter wordt als hij een natuurlijk aftreksel van rozemarijn drinkt. In het kasteel van haar vader werkt naast Dr. Frankenstein ook nog de boosaardige koningin (Sneeuwwitje). Volgens haar spiegel is niet zij, maar Dracurella (hoe kan het anders) de mooiste van het rijk der duisternis. Uit pure afgunst zal zij het daarom niet nalaten allerlei snode plannetjes te bedenken om haar rivale rimpels te doen krijgen.
Dracurella is een gedateerde strip met vooral flauwe en melige humor. **Julio Ribera** (*Axel Moonshine*) heeft alles wel zeer degelijk, realistisch en gedetailleerd weergegeven, maar dat kan niet verhelpen dat deze strip niets blijvends te bieden heeft. Nee, dan zijn er wel betere (waanzinniger) strips in dit genre waaraan je je geld kunt besteden (bij voorbeeld *Minettos Desperados*).

MC

*

Een vuurvliegje in de stad

(Collectie Charlie Plus 8)
Vink
Dargaud 1993
ISBN 90-6793-327-9
(56 pagina's, kleur, s.k.)

Wat direct opvalt aan dit album is het mooie artwork. Elk plaatje is een klein schilderijtje, waarvan de contouren met een dun pennetje zijn getrokken. Vooral aan de hoofdpersonen is veel aandacht besteed, elk gezicht lijkt van foto's te zijn overgetekend. De decors hebben veel sfeer, met weinig kunstgrepen en zachte kleuren beschrijft **Vink** de zomerse loomheid van een Frans badplaatsje. Het verhaal begint boeiend: de hoofdpersoon, een schuchtere student met een herexamen in het vooruitzicht, raakt verliefd op een zwijgzaam meisje en komt een mysterieuze samenzwering op het spoor. Bovendien wordt een stel interessante bijfiguren geïntroduceerd (broodnodig, want de student is een wat kleurloos type). Tot halverwege het album is het verhaal boeiend en leesbaar. Dan gaat er helaas toch iets mis. Door het steeds eigenaardiger gedrag van de hoofdpersonen wordt duidelijk dat de lezer niet met zomaar een stripboek te maken heeft, maar met een gelaagd verhaal. De personages moeten niet als mensen van vlees en bloed worden gezien, maar als symbolen. Op zich is daar niks mis mee, als de lezer maar genoeg wordt gemotiveerd om die symboliek te ontraadselen. En dit is helaas niet het geval. Het eerder genoemde mysterie is al opgelost wanneer het verhaal nog zo'n vijfentwintig pagina's te gaan heeft en wat daarop gebeurt boeit maar nauwelijks. Dat is jammer, want *Een vuurvliegje in de stad* is een goed verzorgd album, uitstekend vertaald en met, zoals gezegd, fraai teken- en kleurwerk.

FH

**

De kat

Geluck
Casterman 1992
ISBN 90-303-2807-X
Prijs ƒ17,50 / Bfr.295
(64 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Het is even wennen aan de humor van **Philippe Geluck**. Je moet de kat eerst een beetje leren kennen voordat je zijn grappen en denkwijze leuk gaat vinden.
De Fransen en Franstaligen kennen *Le chat* inmiddels al wat langer en hun waardering voor de strip komt tot uiting en hoge verkoopcijfers. De kat is een

schepping van **Philippe Geluck** (1954), een acteur en televisiepresentator die in 1983 een dagstrip begon te tekenen voor de krant Le Soir. Katten zijn geen zeldzaamheid in de krantestrip, maar *De kat* neemt een heel eigen plaats in. Katten kunnen soms kijken alsof ze in diep gepeins verzonken zijn en filosofische – voor ons moeilijk te begrijpen – gedachten hebben. Zo'n soort kat is *De kat*. Kattekwaad haalt hij nauwelijks uit en van activiteit is zelden sprake. Op de meeste plaatjes in dit boek staat de kat stil met zijn gezicht naar de lezer toe, meestal draagt hij een regenjas. Gelucks humor is sterk verbaal, *De kat* vertelt een grap, probeert een grap te vertellen of spreekt een gedachte uit. Meestal gebeurt dat in drie strookjes. Alle tekeningen in dit boek lijken op elkaar en de teksten lijken uitwisselbaar. De verschillen tussen de plaatjes zijn subtiel: een detail in de achtergrond, een voorwerp dat de kat vasthoudt. De meeste grappen en uitspraken in dit boek kunnen eigenlijk ook zonder beelden verteld worden. Het knappe van Gelucks strips is dat hij wel tekeningen toevoegt aan de teksten, waardoor ze net iets extra's krijgen. Het is even wennen aan de humor van Geluck, misschien is het wat intellectuele humor, maar dat hoeft geen belemmering te zijn om ook in Nederland voldoende aanhangers te krijgen om van *De kat* een succes te maken.

HP

**

Johan en Stefan 1: De zwarte draak

De Moor
Standaard 1993
ISBN 90-02-19241-X
Prijs ƒ7,95 / Bfr.145
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Vanaf augustus 1951 verscheen in het Vlaamse dagblad Nieuws van den Dag een stripverhaal van **Bob de Moor**, waarin de avonturen worden verteld van Nonkel Zigomar, Snoe en Snolleke. De Moor was net verhuisd naar

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 441882

OOM WIM
oude en nieuwe strips
curiosa
originelen
zeefdrukken
REESTRAAT 24 AMSTERDAM
020 - 622 04 02

SNOEK strips
1E VAN SWINDENSTR. 545
TEL. 020 - 6684764 A'DAM
IMPORT
COMICS
POPPETJES
SPELDJES
BEELDEN
POSTERS
PRENTEN
ZEEFDRUKKEN
RESERVEREN
OOK MOGELIJK

Hergé, werkte voor het weekblad Kuifje en wilde een nieuwe wending aan zijn teken en schrijfcarrière geven. Het werd zo'n typisch Vlaams produkt met veel aandacht voor de schematische tekenstijl, de losse familiale verbanden en de verstrengeling van humor en avontuur. Met deze reeks stak De Moor destijds zijn collega's **Vandersteen** en **Sleen** naar de kroon. Zelf vond hij Nonkel Zigomar een even grote potsenmaker als Lambiek; waarvan akte.
Sinds een paar jaren verschijnt deze reeks bij Casterman en Standaard. Om commerciële redenen, want wat moeten die luitjes in de Noordelijke Nederlanden nu aan met namen als Snoe en Snolleke, is de serie onder nieuwe namen van start gegaan. Johan, Stefan en Oom Watje maken nu de meest fantastische avonturen mee. In voorliggend achtste deel uit de reeks van vijftien, verschenen in de krant van oktober 1953 tot en met januari 1954, raken onze drie helden verwikkeld in een Chinese affaire.
Aangemoedigd door de solozeereis van een landgenoot, stelt Oom Watje voor een zeilboot te kopen bij een Chinese antiquaar. Deze ziet in de wereldreis van de drie een mogelijkheid om een oude Chinese vriend uit handen te houden van de Chinese bende van de Zwarte Draak. Telkens weer trachten de bendeleden de Chinese wijsgeer te grazen te nemen, maar Johan, Stefan en Watje staan hun mannetje. Eind goed, al goed.
Ook in 1993 boeit deze strip. Dat tijdloze karakter is het kenmerk van mensen als **Hergé**, **Vandersteen** en **De Moor**. Het taalgebruik is wat aangepast, maar de humor en de luchthartige spanning staan garant voor een heerlijke ontspanning.

***

RB

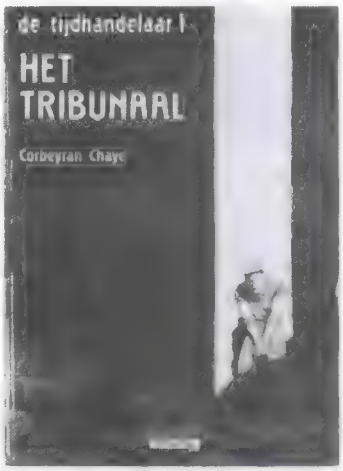

De tijdhandelaar I: Het tribunaal

(Luxereeks 27)
Chayé & Corbeyran
Arboris 1992
ISBN 90-343-2390-0
Prijs *f* 25,95 / Bfr.495
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Een middeleeuwse setting. In de wateren van de Middellandse Zee spoedt een kraak zich naar de dichtstbijzijnde haven, in casu Marseille. Aan boord bevindt zich een jonge koopman, genaamd Dino Spolete, die angstvallig de aard van zijn lading voor het scheepsvolk geheim houdt. Met nieuwsgierigheid loopt men het risico de Dood te ontmoeten. Eenmaal aan land ontpopt de jonge held zich als een gewetenloos wapenhandelaar, die ook niet vies is van andere ambulante handel. Daarbij ontwikkelt hij een afbetalingsregeling, die de clerus in het algemeen en de inquisitie in het bijzonder een doorn in het oog is. Hij wordt gevangen genomen, ondervraagd over zijn wijze van handelen en uiteindelijk ter dood veroordeeld omdat hij zich in de ogen van de Groot-Inquisiteur heeft schuldig gemaakt aan het verhandelen van Tijd. In de optiek van de Roomse Kerk uit die dagen is Tijd van de Heer en hij die zich vergrijpt aan Tijd zal boeten. De brandstapel staat reeds gereed, als Dino in eendrachtige samenwerking met een lotgenoot, die slechts wegens moord ter dood is veroordeeld, via een put weet te ontsnappen.
Het verhaal van **Corbeyran** (pseudoniem van Eric Corberand) is origineel van opzet. De gezette toon is ironisch en dat is gezien de aard van de hoofdpersoon niet verwonderlijk. De opzet van het verhaal is eenvoudig en verloopt op een niveau zonder diepgang. De tekenstijl van **Rémi Chayé** is schetsmatig semi-realistisch, waarbij met de nodige zorg de mensheid zo lelijk mogelijk wordt uitgebeeld. Hebzucht, moordlust, geilheid, maar ook liefde en zachtheid worden breeduit in beeld gebracht. Bij de inkleuring is voornamelijk gebruik gemaakt van pasteltinten.
De omslag van dit hard-cover album is zeer de moeite waard; een poster daarvan zou niet misstaan in de ongeregelde striphandel. Naar het vervolg uitzien, liefhebbers van het spannende stripverhaal!

RB

**

Columbus

Manara & Biagi
Loempia 1992
ISBN 90-6771-255-8
Prijs *f* 45 / Bfr.795
(104 pagina's, kleur, h.k.)

Milo Manara's bijdrage aan het Columbusjaar lijkt meer op een educatief plaatjesboek dan op een stripalbum. Zijn afbeeldingen gaan gepaard met teksten van **E. Biagi** die voorvallen uit het leven van de ontdekkingsreiziger vertellen en soms een kort overzicht geven van de historische en maatschappelijke context. Het werk van de schrijver vermeldt echter ook een boel nutteloze feitjes waar de lezer, gezien het overwegend informatieve karakter van het boek, meer gebaat was geweest bij

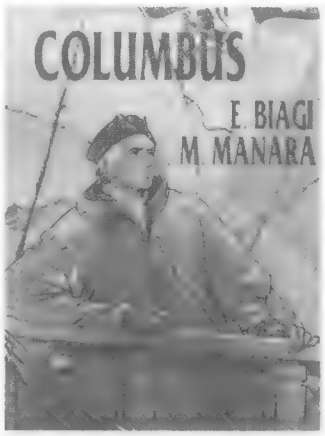

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 120
2300 Turnhout (B)
Tel.: 014-428829

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

STRIPWINKEL
de Galliër
Beekstraat 58
3800 St. Truiden (B)
Tel. 011-671739
Ook verkoop van originele pagina's

wat beter gestructureerde toelichtingen.
De amusementswaarde van het boek schuilt in de spanning van de geschiedenis zelf: de onbekendheid van de scheepvaarders met de nieuwe omgeving, de onzekerheid over het doel van de lange tocht, het machtsspel van de Europese vorsten in de 15e eeuw en de wending van het lot van de indianen nadat zij door de kolonisten 'ontdekt' zijn vormen de boeiende aspecten van het boek.
Voor stripverzamelaars en Manara-liefhebbers is Columbus niet echt een aanwinst. De schepper van *De Schakelaar* heeft in vroegere tijden veel geladener en beter gecomponeerd tekenwerk afgeleverd. Voor vaders, moeders, tantes en ooms is het boek wel een perfect middel om een jong, in geschiedenis geïnteresseerd, familielid blij te maken. De ontvanger van het cadeau zal het dankbaar naast de 'Encyclopedie voor de jeugd' in zijn boekenkast zetten om het daarna nog vaak in te kijken.

HW

**

H.G. Wells I:
De tijdmachine

(Collectie BD Ecrivains 7)
Severin
Lefrancq 1992
ISBN 90-71987-38-8
Prijs ƒ11,50 / Bfr.225
(56 pagina's, kleur, s.k.)

Een bekend fenomeen bij boekenlezers is dat als zij de verfilming van een favoriet stukje literatuur zien, zij hem altijd tegen vinden vallen. De oorzaak hiervan is waarschijnlijk gelegen in het feit dat de beelden van de cineast nooit overeenkomen met de beelden die de lezer voor zich zag toen hij het boek las. Het zal dan ook altijd voor een cineast of een striptekenaar een moeilijke taak blijven een geschreven werk te visualiseren.

De tijdmachine van **Herbert George Wells** was al eens verfilmd. **Michael York** speelde de hoofdrol in deze imposante klassieker. **Al Severin** heeft nu de niet gemakkelijke taak op zich genomen om na het boek en de film een nieuwe versie van het verhaal in stripvorm te maken.
De tekenaar heeft het boek vrij nauwgezet gevolgd en het vertrek van de tijdmachine ligt dan ook net als in de roman aan het eind van de 19e eeuw. Gelijk daar al maakt hij iets wat je als een foutje zou kunnen bestempelen. Tussen paarden en wagens, klassieke kledinglijnen en oude interieurs doet Severins tijdmachine met zijn 21e eeuwse vormgeving namelijk een beetje anachronistisch aan. Als je het vervoermiddel ziet is het net alsof je naar een oermens met een horloge om zit te kijken. Daar staat tegenover dat de Morlocks, het ondergronds levende toekomstvolk, prachtig zijn neergezet met een bleke huid en grote rode ogen.
Over de hele linie maakt de toekomstwereld van Severin een veel ielere indruk dan die uit de film en het boek. De overblijfselen uit het 'verleden' die er staan zijn klein, de Eloi, de bovengronds levende kinderen van de toekomst, zijn nog onbeduidender dan zij al waren en de flora staat er een beetje zielig bij. De tekenaar heeft duidelijk een ander beeld bij het boek gehad dan de filmer.
Af en toe lijkt Severins versie van *De tijdmachine* ook wat traag te verlopen. In actiescènes is het net of de figuren stil staan als zij het snelst horen te bewegen. Dat komt deels door hun statische, ietwat geposeerde houdingen en deels door de wat te grote hoeveelheid plaatjes die voor één snelle beweging wordt gebruikt.
De kracht van het stripboek ligt uiteindelijk in de mooie verbeelding van de Morlocks en de wat sombere sfeer van de toekomstwereld. Verder voegt het niet bijzonder veel aan de voorgaande versies van *De tijdmachine* toe.

HW

**

Gord 3:
Het Goddelijke kind

Denayer & Franz
P & T 1992
ISBN 2-87265-014-8
Prijs ƒ19,95 / Bfr.345
(53 pagina's, kleur, h.k.)

P & T verspreidt al een tijdje nevenartikelen zoals posters en zeefdrukken. In Frankrijk geven ze de *Rooie Oortjes*-reeks uit. Nu willen ze ook albums op de Nederlandse markt brengen. Raar genoeg hebben ze geopteerd voor een reeks die vroeger bij Lombard zat: *Gord*. Gelijktijdig met het nieuwe derde deel zijn ook de eerste delen herdrukt en van een nieuwe harde kaft voorzien.
Nu mag je verwachten dat een introductie in een nieuw taalgebied prima geregeld is. Okay, het oogt wel mooi – de strip is uiterlijk goed verzorgd – maar wat de vertaling betreft hebben we hier echt met een schandaal te maken. Het begint al op het schutblad van deze 'eerste trekking gedruckt in België'. Als we dan de inleidende tekst aandachtig lezen, vinden we maar liefst vijf taalfouten terug. In de strip

(de Trigië-story)
AANBIEDING!
TRIGË hard-cover # 3 genummerd en gesigneerd
Niet voor: 24,95 zoals geadverteerd in de Sjors en Sjimmie
29,95 zoals de adviespijs is opgegeven
Maar voor: 19,90
Tegen inleveren van deze advertentie
(zolang de voorraad strekt - reserveren en verzenden niet mogelijk)
ALLEEN BIJ STRIPWINKEL BLUNDER, OUDEGRACHT 203, UTRECHT

zelf is dit euvel opgelost (waarschijnlijk een andere vertaler).
Wie de eerste twee delen reeds kent, weet wat hij van dit nieuwe deel kan verwachten. De tekeningen van **Christian Denayer** hebben in vier jaar geen wezenlijke veranderingen ondergaan. De decors (de steden Waver en Brugge) zijn zeer verzorgd en gedetailleerd weergegeven, maar zijn personages komen nog altijd levenloos over.
In dit derde album ontmoeten Gord en Kissi een albino-jongen. Deze wordt door een nep-hogepriester gemanipuleerd om het volk onder druk te houden en om zijn vuile praktijken uit te kunnen voeren. Daarbij komt fan nog dat er een ruimteschip met jongeren is neergestort in de buurt. Stof genoeg voor **Franz** om er een redelijk sf-avontuur uit te brouwen.

MC

**

Kobra 1: In het heetst van de nacht

Kerac
Arboris 1992
ISBN 90-343-2380-3
Prijs *f* 8,95 / Bfr. 180
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Stoere, aantrekkelijke man en dito vrouw rijden in dito auto over een verlaten desert highway. Geen vuiltje aan de lucht tot er een lijk op de weg ligt. De corrupte politie uit het nabijgelegen neonverlichte, maar verder o zo duistere stadje arriveert en de held en heldin geraken in een meer dan lastig parket. Gelukkig zijn ze, behalve onschuldig, ook niet van gisteren. Er volgen rake klappen, piepende banden, blote vrouwen en een vernietigende, maar louterende knal tot besluit.
Dit eerste deel van *Kobra* is een voor de hand liggend verhaal dat zich afspeelt tegen een achtergrond van tweedehands decors, en is opgetrokken rond een paar tweederangs hoofdrolspelers. Dit zou zeker een B-film zijn, ware het niet dat het hier een stripverhaal betreft; een B-strip dus. De tekenstijl van **Bane Kerac** is navenant; niet echt slecht, maar gespeend van de originaliteit en finesse die het verhaal

ook al zo ontbeert. Eigenlijk vallen aan *In het heetst van de nacht* (een meer gehoorde titel?) slechts drie dingen op. Allereerst is er de inkleuring die pijn aan de ogen doet. Ten tweede, en hier is Kerac uitermate origineel, verdienen de geluidseffecten vermelding. 'Zalup', 'Po-ceeep' en 'Prevrrt' heb ik nog nooit eerder gelezen. De derde bijzonderheid is Kobra's achtergrond. Deze op het eerste gezicht 'All American Hero' blijkt, net als zijn geestelijk vader Kerac, uit Joegoslavië afkomstig. Weliswaar werd dit album gemaakt voordat in dat land de oorlog uitbrak, maar het blijft jammer dat met die achtergrond niets gedaan wordt. Een tweede deel zou zich misschien met die actualiteit bezig kunnen houden, maar eerlijk gezegd ben ik bang dat Bane Kerac de subtiliteit mist om met dergelijke stof om te gaan. Misschien is het beter als hij zich voortaan beperkt tot de geluidseffecten.

SR

*

Sprinkhaan 1: De jongen met de rat

Kraehn
Glénat 1993
ISBN 90-6969-116-7
Prijs *f* 27,95 / Bfr. 559
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Net als het jongetje in *De Blikken Trommel* van **Günter Grass** heeft de jeugdige hoofdpersoon in dit boek besloten niet langer meer te groeien. Zijn omgeving ziet daarin aanleiding om hem grondig te pesten en te haten waardoor er een deprimerende – af en toe wat oversentimentele – atmosfeer in dit boek hangt. De grauwe, sobere kleuren en tekeningen versterken deze sombere uitstraling.
Het aardigste van dit album is dat

het belangrijkste personage uit deze strip van tekenaar/scenarist **Jean-Charles Kraehn**, in tegenstelling tot zijn omgeving, niet uitgesproken goed of slecht is. Daar waar zijn oogappel lief en mooi is en zijn vijanden laaghartig en vals zijn, is Sprinkhaan soms beminnelijk, zielig en alleen en soms weer kwaadaardig en rancuneus. Dat maakt hem, en dus het stripalbum, boeiend. De tijd waarin het verhaal zich afspeelt is onbestemd maar ligt, aan de goedverzorgde tekeningen te oordelen, waarschijnlijk tussen het einde van de zeventiende en het begin van deze eeuw. Dat versterkt samen met de grote hoeveelheid rampen, leed en onbegrip die over de hoofdrolspeler wordt uitgegoten het idee dat er eigenlijk een bekend soort verhaal verteld wordt: dat van het genre van *David Copperfield*, *Oliver Twist* en *Alleen op de wereld*. Het is daarom ook zeer waarschijnlijk dat het aan het einde van deze veelbelovende reeks toch nog allemaal goed komt met Sprinkhaan.

HW

***

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****** grote klasse!**
***** goed**
**** redelijk**
*** slecht**
o abominabel

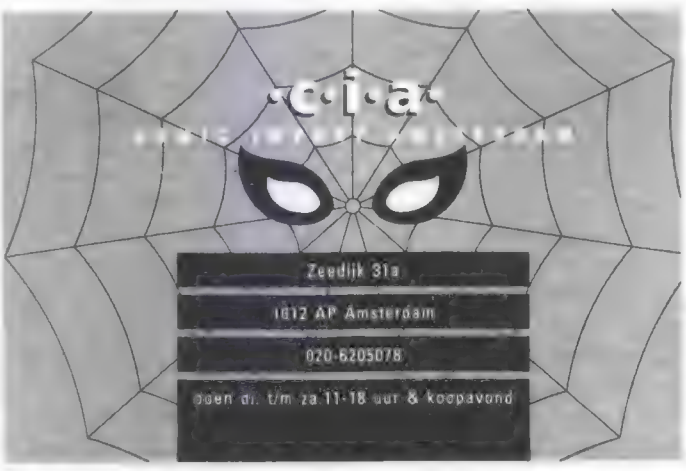

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat

In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen

Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

Comic Salon Hamburg

Van 27 tot en met 30 mei vond de eerste Comic Salon in de Duitse stad Hamburg plaats. Dit stripfestival is door de organisatie, die een paar jaar bezig is geweest met de voorbereiding ervan, opgezet als tegenhanger van het inmiddels internationaal gerenommeerde stripfestival van Erlangen. De bedoeling is, dat beide festivals (het ene in het noorden, het andere in het zuiden) elkaar zullen afwisselen: in 1994 kan iedereen weer naar Erlangen, het jaar daarop naar Hamburg.

De eerste Hamburgse Comic Salon liet zich het best vergelijken met Breda: de eigenlijke stripbeurs vond plaats in een grote hal, die onderverdeeld was in kleinere ruimtes, waar de Duitse uitgevers, winkeliers en fanzines stonden. Er waren bovendien kleine ruimtes gereserveerd voor pers en buitenlandse uitgevers, die niet toegankelijk waren voor het publiek. Dit verkoopgedeelte was niet echt bruisend, vergeleken met het geanimeerde Breda-gebeuren, maar de opkomst van buitenlandse auteurs was spectaculair: kortgezegd was zo'n beetje de hele Franse top aanwezig om te signeren: **Bilal**, **Loustal**, **Moebius**, **Cabanes**. En verder onder anderen **Swarte**, **Liberatore**, **Mattotti**, **Shelton** ... Smullen dus!

Wat nevenactiviteiten betreft had Hamburg wat meer weg van Haarlem: naast een fraaie overzichtstentoonstelling van full color-tekenwerk (waarover dadelijk meer) in de beurshal zelf, waren op diverse andere lokaties in de stad tentoonstellingen te zien (over de Amerikaanse sunday-pages, over **Lorenzo Mattotti**, over **Ralph Steadman**, over het erotisch werk van **Alex Varenne**). Bovendien waren er lezingen, forumdiscussies enzovoort.

Hoogtepunt van de nevenactiviteiten was het feest op zaterdagavond, wat voor alle professionals toegankelijk was: de organisatie had een heus schip afgehuurd, waarin om 9 uur 's avonds de prijzen werden bekendgemaakt en de rest van de avond en nacht naar hartelust gedronken en gedanst kon worden op swingende muziek. Een dergelijk groots opgezette party zou ook op de Nederlandse stripgebeurens een leuke aanvulling zijn.

Wat hier in ieder geval nog vermeld dient te worden zijn de twee prachtige catalogi, die door uitgeverij Kunst der Comics werden uitgebracht ter gelegenheid van de tentoonstellingen van Mattotti en de Franse overzichtstentoonstelling 'Couleur directe'. De Mattotti-catalogus is 64 pagina's dik, geheel in kleur en bevat grotendeels onbekend werk, dat de auteur onder andere voor de Süddeutsche Zeitung maakte; illustraties werden gekozen rond de thema's 'eenzaamheid', 'katten' en 'architectuur'. De catalogus *Couleur directe* heeft als ondertitel 'Meesterwerken van de nieuwe Franse strip' en behandelt alle belangrijke Franse auteurs, die rechtstreeks in kleur werken (**Bilal**, **Loustal**, **Moebius**, **Schuiten** enzovoort). (Overigens wordt 'kleur' ruim gedefinieerd door samensteller **Thierry Groensteen**, want ook auteurs als **Götting** en **Baudoin** – die strictu senso in zwart/wit werken – komen aan de orde.) Een luxe harde kaft-uitgave, in kleur, 136 pagina's dik, met gedegen teksten van expert Groensteen in drie talen: Frans, Duits en Engels. Beide catalogi worden door Het Raadsel in Nederland verspreid en zijn in de stripwinkel te koop voor de aantrekkelijke prijs van *f*39,95 / Bfr.799.

Tot slot de winnaars van de Max- und Moritz-prijzen in Hamburg. Beste oorspronkelijke Duitstalige album: *Es ist ein ... Maria* van de hilarische **Walter Moers** (Eichborn Verlag; nog steeds niets vertaald van deze Duitse topauteur!). Beste oorspronkelijk anderstalige album: *Der Mann am Fenster* van **Mattotti** en **Ambrosi** (Kunst der Comics; dit boek van Mattotti wint, na Treviso (Italië), nu al de tweede keer een prijs als beste album!). Beste humoristische album: *Myrtil Mistelzweig: Teuflisches Versprechen* van **Riff Reb's** (Feest Verlag; van de auteur van *Tango van het zweet* en *Aargl!*, verschenen bij Oranje. Ook genomineerd in deze categorie was *Meccano* van **Hanco Kolk**, uitgegeven door Arboris!). Beste album voor de jeugd: *Jimmy Boy*, van **Dominique David** (Carlsen). Beste internationale krantestrip of cartoon: *Die andere Seite* (The far side) van **Gary Larson** (Goldmann). Prijs voor het gehele oeuvre: **Carl Barks** (in Duitsland nog meer gewaardeerd dan bij ons!). Bijzondere prijs van de jury: *Das grosse Moebius Buch* van **Numa Sadoul**, dat oorspronkelijk in het Frans bij Casterman verschenen is; zeer terecht dat het uitstekende werk van Sadoul, die eerder uitgebreide interview-boeken met **Hergé** en **Franquin** publiceerde, op deze manier bekroond werd!.

MS

Adhemar voor Joris

De Bronzen Adhemar, de meest begeerde stripprijs in Vlaanderen, is voor 1993 toegekend aan de 37-jarige **Eric Joris** uit Antwerpen voor zijn debuutstrip *Chelsy*. De prijs, een bronzen beeldje van de geleerde zoon uit de *Nero*-verhalen van **Marc Sleen** en gemaakt door **Frank-Ivo van Damme**, wordt zaterdag 11 december aan de laureaat overhandigd tijdens de Stripgidsdagen in de Warande in Turnhout. Aan de prijs, die om de twee jaar wordt uitgereikt, is geen geld verbonden; het gaat enkel om de eer.

De laureaat 1993 is een geboren en getogen Antwerpenaar. Hij studeerde aan de Academie voor Schone Kunsten van de Scheldestad en aan het RITCS in Brussel. Als afstudeeropdracht maakte hij een korte film naar de novelle *Na de film* van **Hugo Claus**. Na zijn studietijd verbleef hij een aantal jaren in het buitenland. Nu is hij actief in de publiciteitssector en de industriële design.

Eric Joris nam in 1991 met een spoedcursus aan de academie in St. Gilles de draad weer op met het striptekenen. Dat jaar verscheen bij de Franse uitgeverij Glénat *Dierlijk dodelijk*, naar een scenario van **Jean Dufaux**. Het wordt het eerste album van het tweeluik Chelsy. In 1992 kwam deel twee – *Stillevend* – uit.

Vorig jaar stelde Joris zijn groots opgezette tentoonstelling 'De Kubieke Kabinetten' voor in het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal in Brussel, een uitvloeisel van de dubbelstrip en bedoeld als hommage aan de heden-

Eric Joris tijdens tentoonstelling *De Kubieke Kabinetten*.

daagse kunst. Aan die tentoonstelling werkten 75 kunstenaars mee (zie ook Stripschrift, jaargang 25, nummer 9).

AL

Stripfestival Koksijde

Van 17 juli tot en met 8 augustus wordt in de Belgische kustplaats Koksijde alweer het achtste stripfestival gehouden. Door de jaren heen is het bezoekersaantal zozeer gestegen dat dit festijn een prominente plaats onder de Belgische stripfestivals is gaan innemen.

Dit jaar zullen *Kiekeboe* en *De Blauwbloezen* in het centrum van de belangstelling staan en is er een tentoonstelling over *Gil Sinclair* en *De Maltezer*. Daarnaast is er werk te zien van **Tardi** en **Adamov**. Vanzelfsprekend zullen er weer veel tekenaars aanwezig zijn

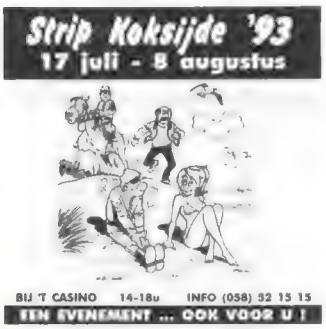

om te signeren. Tot slot zullen er speciale uitgaven van onder andere *Kiekeboe*, *De Blauwbloezen*, *Jommeke* en *Thomas Pips* worden gepresenteerd

Het festival vindt plaats in de paviljoentent naast het casino van Koksijde en is van 14 tot 18 uur te bezoeken. De toegang is Bfr.60 voor de kleintjes en Bfr.100 voor volwassenen. Info: (+32)(0)58-521515.

TB

Reisgids Euro Disney Resort

Uitgeverij Kosmos beheert een uitgebreid assortiment aan reisgidsen. Sinds kort is daar een bijzonder exemplaar aan toegevoegd, namelijk een reisgids van Euro Disney Resort. De auteur, **Joost Nijhoff**, leidt in dit boekwerkje de lezer rond in Euro Disneyland en geeft veel interessante en nuttige achtergrondinformatie. Zo is een hoofdstuk gewijd aan de geschiedenis van Disney en worden in een ander hoofdstuk de voornaamste figuren, die in Euro Disney rondlopen, kort geïntroduceerd. Het grootste gedeelte van de gids is ingeruimd voor een beschrijving van het themapark en de faciliteiten (hotels, restaurants, winkels) die Euro Disney biedt. Het pronkstuk van het park is, volgens Nijhoff, le Château de la Belle au Bois Dormant (43 meter hoog met onder

meer glas-in-lood-ramen, gobelins en een vervaarlijke draak in de kelders van het slot).

In de reisgids is verder veel praktische informatie opgenomen en zijn diverse plattegronden en kleurenfoto's afgedrukt. De toegankelijkheid wordt nog verder vergroot door het register achterin de reisgids.

Voor wie nog niet naar Euro Disney is geweest, is dit boekje een uitstekende aansporing om snel een datum in de agenda te prikken. Diegene die Euro Disney reeds heeft bezocht, kan de gids gebruiken als informatief naslagwerk bij de voorbereidingen voor een volgend bezoek.

Kosmos Reisgids, basisgidsen, Euro Disney Resort (Joost Nijhoff), 128 pagina's, prijs: *f*14,95 / Bfr.300, ISBN 90-215-1973-9.

RS

De veertiendaagse Vrije Vlucht

De *Vrije Vlucht*-reeks van uitgeverij Dupuis bestaat vijf jaar. Reden voor Dupuis om een actie op te zetten waarmee deze bijzondere collectie in het zonnetje wordt gezet. Tijdens de eerste 'veertiendaagse Vrije Vlucht', die zich in de maand juni afspeelde, kregen stripliefhebbers, na aankoop van drie albums uit deze collectie, een unieke portfolio. Deze portfolio, *Portretten* genaamd, bevat twintig tekeningen uit de Vrije Vlucht-albums die tussen 1988 en 1993 zijn verschenen. De tekeningen, waarvoor 160

grams Rivoli-tekenpapier werd gebruikt, zijn van **Cosey** (3), **Hausman** (3), **Will** (2), **Lax** (2), **Berthet** (2), **Marvano**, **Griffo**, **Conrad**, **Hermann**, **Stassen**, **Servais**, **Dethorey** en **Binsfeld**. De fraai afgewerkte portfolio geeft een goed beeld van de gevarieerde opzet van de Vrije Vlucht-reeks.

De portfolio is niet los verkrijgbaar en heeft een beperkte oplage.

RS

Lamy wint prijs

Dit jaar werden zeven albums door de jury genomineerd voor De Grote Prijs van de stad Kortrijk. De nominaties gingen naar **Baudoin**, **Tome & Janry**, **Schuiten**, **Servais**, **Stassen & Lapière**, **Tardi** en **Lamy**. Voor het eerst in zes jaar kende de jury ook een eervolle vermelding toe. Die was bestemd voor de serie *De kleine Robbe* van Tome & Janry. De Grote Prijs ging dit jaar naar een debuutalbum, namelijk *Trio Grande: Adios Palomita*, op een scenario van **Livier Vatine** en **Alain Clément** werd de strip getekend door **Fabrice Lamy** en ingekleurd door **Isabelle Rabarot**.

Fabrice Lamy: 'Ik heb voor dit verhaal een strip getekend waarin bijna geen tekst voorkwam. Ik hou van de westerns van **Sergio Leone**. Hij laat veel stiltemomenten in zijn films. Die verhogen de sfeer. Dat *Adios Palomita* een klassieke western is, lijkt me logisch. Voor mij bestaat er geen verschil tussen een Italiaanse spaghettiwestern en een Amerikaanse farwestfilm. Bij **John Fords** *Rio Bravo* proef ik een Italiaans sfeertje en omgekeerd is dat ook zo. Het scenario is gebaseerd op de strijd van beide genres.'

Bij het doorbladeren van het album springen de tekeningen in het oog. Het tekenwerk van Fabrice Lamy zorgt voor spektakel. Van elk plaatje is het meest krachtige camerastandpunt en perspectief uitgezocht. Het album is met zorg getekend en bovendien sfeervol ingekleurd. De tekeningen zijn van een hoog niveau en maken het moeilijk te geloven dat ze het werk zijn van een debuterend tekenaar.

Lamy: 'Nochtans ga ik met die stelling helemaal niet akkoord. Ik probeerde vijftien jaar geleden filmisch te tekenen. Maar film en strip zijn totaal verschillende media. Ik wil geen cinema meer in de strip brengen. Dat was mijn grote fout. Wel hou ik rekening met een aspect als ritme. Kijk, *Akira* gaf ons het goede voorbeeld. En ja, ik ben eigenlijk heel onbekend. Ik pendel tussen Normandië en België, waar mijn vriendin woont en waar ik naar school ging aan de Academie voor Schone Kunsten in Brussel. Daar hebben ze mij de klassieke beeldtechniek bijgebracht. Dat kwam goed van pas. Verder heb ik altijd wel een strip van **Jijé** of **Hermann** in mijn auto liggen. Maar wat de tekentechniek betreft, heb ik nog heel wat te leren. Vooral inzake de mise-en-scene, de wijze waarop je een stripverhaal vertelt aan de lezer. Vatine leert me momenteel hoe je efficiënt een storyboard uitwerkt.'

De basis voor het verhaal is een driehoeksverhouding tussen twee vrouwen en een man. Die zit letterlijk tussen twee vuren. Aan de hand van diverse zorgvuldig uitgekozen anekdotes, die zich zowel in het heden als het verleden afspelen, komt de lezer meer te weten over de tumultueuze relaties tussen de drie hoofdpersonen, waarbij beide vrouwen voor een continue spanningsboog zorgen. Een klassiek gegeven.

Lamy: 'Klassiek en toch ook weer niet. Het sentimentele in het leven lijkt banaal, maar dat is niet zo voor de mensen die het aangaat. Het idee een leven neer te zetten tussen twee vrouwen is niet zo simpel. Sommige mannen behandelen hun vrouwen met een zekere lichtheid, terwijl die vrouwen heel wat zaken doorgronden. Ik heb de relaties niet willen forceren. Ze zijn subtiel aangebracht. Was ik jonger geweest, dan had ik mij wellicht –zoals de meeste jeugdige tekenaars– bediend van meer geweld.

Naarmate je ouder wordt merk je dat je gevoelens voor agressie overgaan in andere. Je ontdekt dat het leven meer biedt. Vroeger zou ik ook niet de behoefte hebben gehad een vrouw als vrouw te tekenen.'

Op de vraag wat Lamy wil doen met de prijs die toch Bfr.50000 groot is, antwoordt hij laconiek: 'Ik ga eindelijk mijn barschulden eens aflossen en wellicht is er nog wat geld over om vier nieuwe schokdempers te kopen voor mijn wagen. Die zijn dringend aan vervanging toe.'

JW

Terug van weggeweest: Ronny Matton!

Het nieuwe stripfonds Talent van uitgeverij Farao maakt haar opwachting.

Achter Talent gaat **Ronny Matton** schuil (voorheen Oranje en Blitz). De uitgeverij wil jonge tekenaars – debutanten met talent (vandaar de naam ...)– een kans geven op de stripmarkt. Verder zouden ook bekende tekenaars hun medewerking verlenen aan het nieuwe fonds. Zoals bij voorbeeld **Marcus Hoogveld**, as-

sistent van **François Schuiten**, maar ook **Dimitri**. Dit jaar staan er zes albums op stapel, waaronder *Paris Polis*, een verwijzing naar **Fritz Lang**. Het verhaal handelt over het Parijs van 2014, het moment van een nieuwe ijstijd.

Hans van den Broecke werkt momenteel aan een politieke strip rond Trotski en **Dimitri** zal een geschilderde strip publiceren rond **Rembrandt**. Naar alle waarschijnlijkheid wordt **Victor de Comyns** versie van *De Gulden Sporenslag* voorbereid om te worden uitgebracht in juli '94.

Dat het Ronny Matton ernst is moet blijken uit een eerste stripreeks, *Bezette Stad*, waarvan deel 1, *Cedrus*, wordt voorgepubliceerd in de Gazet van Antwerpen. Matton fungeert zelf als scenarist en **Christian Verhaeghe** verzorgt de grafisch mooie tekeningen. *Bezette Stad* refereert naar de

bekende dichtbundel van **Paul van Ostayen**, die ook de hoofdfiguur is in de strip. Het verhaal speelt zich af in 1924. Van Ostayen keert terug uit Berlijnse ballingschap en wordt betrokken bij een reeks mysterieuze moorden.

Matton zit gevangen in een overvloed van informatie die hij loslaat op de lezer. Druk dus. Verhaeghe volgt dat scenario op de voet, levert indrukwekkende decors af en bouwt de sfeer uit. Farao/Talent zou, ondanks het eerdere financiële debâcle in Nederland, toch weer worden verdeeld door Betapress. Voor Vlaanderen staat Matton zelf in voor de verdeling in samenwerking met de Gazet van Antwerpen, die de boekhandels bedeelt.

'Ik heb absoluut geen geld, dat is een publiek geheim,' vertelt Ronny in een vraaggesprek, 'maar ik ben extra gemotiveerd. Ik bied mijn kennis en know how aan. En er zijn nog altijd heel wat tekenaars die met me willen samenwerken. Natuurlijk heb ik fouten gemaakt, maar er worden ook heel wat vreemde verhalen verteld. Ik reageer daar op mijn manier op: doorgaan, laten voelen dat ik er nog ben èn met een groep tekenaars. Ik lever goed gestructureerde scenario's, verzorg zelf de inkleuring, doe de verdeling... Kortom, op die basis durven tekenaars de gok aan. Immers, welke uitgeverijen willen nog investeren in debutanten? Hoeveel geld en vooral tijd wil men besteden om iemand te laten doorgroeien tot zijn of haar talent op punt staat?'

Wie denkt talent te hebben, kan zich aanbieden met zijn of haar tekenmap bij Talent, Kortrijkstraat 24b, Zwevegem, België. Telefoon (+32)(0)56-757628

JW

Suske & Wiske Weekblad

Medio zomer start Standaard Uitgeverij een Suske & Wiske Stripblad. In eerste instantie zal het 32 pagina's tellende tijdschrift gelanceerd worden via de leesportefeuille. Vervolgens ligt het in de bedoeling dat het blad in het najaar in de losse verkoop zal gaan verschijnen. Ter introductie wil men het misschien meesealen met het nieuwste *Suske & Wiske*-album.

Het tijdschrift wordt natuurlijk gevuld met **Vandersteen**-strips, met naast *Suske & Wiske* bij voorbeeld ook *Bessy Natuurcommando* en *De Rode Ridder*. Daarnaast overweegt men het plaatsen van *Kiekeboe* en *Biebel*. De redactionele pagina's (maximaal 8) zullen worden verzorgd door onder anderen **Baldi Dekker**, **Meerten Welleman** en **Marjolein Winkel**. De eindredactie zal worden gevoerd door **Nicole Pauwels** en **Marc Legendre**. Het blad mikt op een lezersgroep van rond de tien jaar en positioneert zich daarmee precies tussen Donald Duck en Sjors en Sjimmie Stripblad.

MN

Strapazin

Strapazin is een Zwitsers strip-(informatie)blad dat vier maal per jaar verschijnt. Het blad vervult in Zwitserland en Duitsland een belangrijke rol in de informatievoorziening over strips voor volwassenen. De Nederlandse lezer kan er ook veel van zijn gading terugvinden. Behalve beschouwingen over het medium strip zelf worden vaak achtergrondartikelen gepubliceerd over een bepaalde striptekenaar, aangevuld met werk van die desbetreffende tekenaar. Er is veel aandacht voor vernieuwende Duitstalige striptekenaars.

Het maartnummer van Strapazin (nummer 30) is een themanummer over het stripklimaat in Berlijn. Vooral de interviews met **Guido Sieber** en **Anke Feuchtenberger** zijn de moeite waard. Sieber houdt zich in zijn strips, die – als je een vergelijking wilt trekken – het midden houden tussen het werk van **Eric Scheurs** en dat van **Prado**, bezig met de zinloosheid van het bestaan. Feuchtenberger komt uit de voormalige DDR en belicht in haar strips vanuit een feministische invalshoek de dagelijks problematiek van gewone vrouwen.

De advertenties in Strapazin, ten slotte, zijn een aparte vermelding waard. Alle winkels, variërend van stripspeciaalzaken tot aan lederwinkels, die in het blad willen adverteren, moeten een speciale, bij Strapazin passende advertentie laten ontwerpen. Dit levert fraaie resultaten op.

Strapazin, Postfach 841, 8025 Zürich, Zwitserland. Losse nummers 10 DM; jaarabonnement 30 DM.

RS

Guernsey

Het kanaaleiland Guernsey mag zelf postzegels uitgeven. Daar zitten af en toe verrassende zegels tussen. Zo verschenen vorig jaar speciale *Asterix*-zegels. In februari van dit jaar zijn opnieuw zegels uitgekomen die met strips te maken hebben, te weten acht *Rupert Bear*-zegels.

De eerste postzegelemissie van dit jaar op Guernsey stond in het teken van Rupert Bear. In 1920 verscheen deze Britse krantestrip voor het eerst in de Daily Express. In veel krantestrips van dat moment speelden dieren de hoofdrol. De hoofdredacteur van de Daily Express, **R.D. Blumenfeld**, wilde ook zo'n soort strip en gaf één van zijn medewerkers de opdracht hiervoor te zorgen. Deze medewerker was **Herbert Tourtel**, geboren te Guernsey en getrouwd met **Mary Caldwell**. Het was deze Mary Tourtel (-Caldwell) die met Rupert Bear op de proppen kwam. Haar man hielp mee met het schrijven van de teksten. Rupert Bear werd al snel een begrip in Groot-Brittannië. In 1935 nam **Alfred Bestall** de strip over van Mary Tourtel. De strip bestaat nú nog steeds en wordt niet alleen in de Daily Express gepubliceerd, maar ook in de Sunday Express. De huidige tekenaar is **John Harrold**, de scenarist **Ian Robinson**.

Op de zegel van 24 pence, die de posterij van Guernsey uitgeeft, staat Rupert Bear afgebeeld. Behalve deze zegel zijn een blok met 8 postzegels van Rupert en zijn vrienden en een aantal speciale eerste dag-enveloppen uitgebracht.

RS

Stan Heinze nu ook in Magna Plaza

Drie nummers geleden stond ie nog in Stripschrift, nu al heeft tekenaar/karikaturist **Stanley Heinze** een winkel geopend. Onder de naam *Artwork Productions presenteert sneltekenaar Stan Heinze* is hij in Amsterdam een winkel/ontvangstruimte begonnen op de tweede verdieping van Magna Plaza. In dit voormalige postkantoor achter het Paleis op de Dam kunnen bezoekers bij Heinze langskomen om karikaturen te laten maken (variërend

van *f*5,- tot *f*45,-) of illustraties te bestellen. Ook is er een expositieruimte waarin Heinze zijn werk presenteert. De winkel is principe open: dinsdag tot en met woensdag 11 - 16.30 uur; donderdag 12 - 21 uur en vrijdag tot en met zaterdag 12 - 18 uur. Wegens optredens in den lande kan het wel eens voorkomen dat de winkel op deze dagen gesloten is. Telefoon 020-4202675.

RS

Alice en Fred

In de Gemeentebibliotheek Rotterdam is van 5 juni tot en met 28 augustus de grote tentoonstelling *Alice in Rotterdam* te zien. Op deze tentoonstelling, die ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het nieuwe gebouw van de Rotterdamse bibliotheek is opgezet, vormen de honderden boekuitgaven van *Alice in Wonderland* de hoofdmoot. Zo zijn er geïllustreerde Engelse uitgaven vanaf 1865 te bewonderen, alsmede Nederlandse vertalingen en bewerkingen. Ook di-

verse afgeleide zaken krijgen de aandacht, zoals strip- en pop-up-boeken, grammofoonplaten, filmversies en merchandisingartikelen (zeep, serviesgoed, poppetjes).
Gemeentebibliotheek Rotterdam, Hoogstraat 110, Rotterdam. Telefoon 010-4338262. Toegang gratis. Openingstijden: maandag 12.30 - 21 uur; dinsdag tot en met vrijdag 10 - 21 uur; zaterdag 10 - 17 uur.

Een andere tentoonstelling, die eveneens zeer de moeite waard is, is in het oosten des lands te bezichtigen. Onder de naam *Yabba-Dabba-Doo! De Flintstones veroveren Deventer* organiseert het Speelgoed- en Blikmuseum van 18 juni tot en met 31 oktober een expositie over deze geesteskinderen van **Hanna & Barbera**. De tentoonstelling geeft een caleidoscopisch overzicht van het wereldberoemde 'prehistorische', Flintstones-tijdperk.
Tussen 1960 en 1966 produceerden Hanna & Barbera ruim 300 halfuursafleveringen Flintstones-tekenfilm. Op de tentoonstelling zijn originele ontwerpschetsen uit deze periode te zien en worden animatievellen uit de tekenfilms getoond. Verder is een breed scala aan voorwerpen tentoongesteld, waaronder stripboeken, plastic miniatuurfiguren, mechanisch blikken speelgoed, spelletjes, een heuse Flintstones-platenspeler en serviesgoed. Ook kunnen de bezoekers tekenfilms bekijken en is er een speciaal ingerichte Flintstones-winkel.
Speelgoed- en Blikmuseum, Brink 47, Deventer. Telefoon 05700 - 93786.
Openingstijden: dinsdag tot en met zaterdag 10 - 17 uur; zondag 14 - 17 uur.

RS

Kijk uit naar het volgende nummer van STRIPSCHRIFT met daarin onder andere de volgende onderwerpen:

de diepere gedachten van
Marc Legendre

de ontboezemingen van
Philippe Francq

een kennismaking met
Marc Bruyninx

Rob Meijer overleden

Op 30 mei jongstleden is **Rob Meijer** overleden. Hij was mede-eigenaar van de Amsterdamse stripwinkel C.I.A.. De 35-jarige Meijer raakte op Eerste Pinksterdag te water en is vervolgens verdronken. Omstanders hebben nog tevergeefs geprobeerd hem te redden. Het verlies van Meijer is een klap voor C.I.A.. Samen met **Marijn Woudstra** zal **Wiebe Mokken**, Meijers compagnon, zijn werk voortzetten. Wij wensen de nabestaanden veel sterkte toe.

MN

Opnieuw verlies Euro Disney

In de eerste helft van het op 1 oktober 1992 begonnen boekjaar heeft *Euro Disney* een verlies geleden van zo'n 356 miljoen gulden. Bij de bekendmaking van het verlies liet de onderneming weten voor het gehele boekjaar een aanzienlijk verlies te verwachten. Het pretpark begon in april 1992 te draaien. Er werden 3,3 miljoen bezoekers verwelkomd, minder dan waarop was gerekend. De omzet bedroeg 590 miljoen gulden, waarvan 66% uit het pretpark kwam en 34% uit de hotelvoorzieningen.

(Bron: De Volkskrant)

Brieven

Beste redactie,
Hierbij reageer ik op het artikel, 'Franquin. Niet voor één gat te vangen', van Anton Hermus dat in Stripschrift, jaargang 26, nummer 3 is gepubliceerd. Na lezing van dit stuk vroeg ik mij af wat Anton Hermus met close-reading bedoelt. Wat mij betreft heeft hij het meer over gefrustreerd lezen. Als hij meent dat in een plaatje uit het Robbedoes-album *Het masker der stilte* een corpulente heer een juffertje achterlangs te grazen neemt, dan heeft hij dringend een (nieuwe) bril nodig. Als men het plaatje in zijn geheel had afgedrukt, was de belachelijkheid van zijn opmerking direct zichtbaar geweest. Waarin heeft hij gelijk? Wel, in het meest rechtse raam zien we inderdaad een corpulente heer met bril op de achtergrond. Voor de rest heeft Hermus ongelijk. Het kantoorjuffertje, dat hij denkt te zien, is wel degelijk van het mannelijk geslacht.

Als men goed kijkt (close-reading) dan ziet men allerlei hartjes (verliefdheid) rond zijn hoofd. Volgt men zijn blik, dan zien we links van het uithangbord een echt juffertje uit het raam hangen. En het is dit juffertje dat de volle aandacht heeft van de bediende.
Mij lijkt dat niet de heren van Dupuis blauwneuzen zijn, maar eerder de heer Anton Hermus (ik verdenk hem er zelfs van een smurf te zijn). Waarschijnlijk heeft hij teveel deeltjes van de Sombrero-reeks achter elkaar uitgelezen, het zij hem bij deze vergeven.

Michel Clessens, Beerse (België)

First things first

Als alles volgens plan verloopt, staat uitgeverij First aan de vooravond van een grootse comeback in de Amerikaanse stripwereld. Het wachten is enkel nog op officiële goedkeuring van economische overheden en de nieuwe maatschappij waarvan First onderdeel is geworden, Classics International Entertainment Inc, kortweg C.I.E, zal op de beurs aandelen gaan uitgeven om zijn grootse plannen te financieren. C.I.E. bestaat naast First ook uit Classics Media en The Dream Factory Inc, een stripwinkelketen. Plannen behelzen het nieuw leven inblazen van de stripuitgeverij, het opstarten van produkties voor andere media en – zéér belangrijk – het opzetten van honderd stripwinkels binnen twee jaar. Hiermee zal de grootste stripwinkelketen in de VS worden gecreëerd, wat een enorme verandering voor de stripindustrie tot gevolg zal hebben. De winkels worden gemodelleerd naar groot opgezette voorbeelden als Tower Records en McDonald's, dit in tegenstelling tot de kleine weggestopte achterafwinkeltjes die nu het gezicht van de detailhandel bepalen. Als C.I.E. inderdaad in zijn opzet slaagt, is de kans groot dat marktleiders Marvel en DC vanuit een geheel andere hoek hun positie onder vuur zien komen te liggen.

Kitchen koopt Tundra

Uitgever van *Harvey Kurtzmans* Hey Look en *Will Eisners* Spirit, Dennis Kitchen, neemt Tundra Publishing over, uitgever van onder andere *Dave McKeans* Cages, *Alan Moore*'s From Hell en Heavy Metal Magazine.

Tundra-oprichter *Kevin Eastman* is blij dat hij de verantwoording kan overdragen aan Kitchen, hoewel hij nog wel de eigenaar van Tundra zal blijven. De overname geschiedt namelijk op een langdurige uitleenbasis, met de mogelijkheid het bedrijf te zijner tijd aan Kitchen te verkopen. Eastman – die zijn vermogen vergaarde door het succes van de Teenage Mutant Ninja Turtles – begon de uitgeverij uit liefde voor het medium en garandeerde een volledige vrijheid van werken voor zijn auteurs. Enerzijds leverde dat veel respect en aanzien op, anderzijds was er vaak sprake van mismanagement, waarbij projecten niet gerealiseerd werden of verliesgevend waren. Al loopt het verlies van de uitgeverij in de miljoenen, de voornaamste reden voor Eastman om er de brui aan te geven, was het gebrek aan tijd om zelf te kunnen creëren. Andere pijnlijke momenten voor hem waren zijn eindeloze discussies met auteurs om werk, dat reeds was betaald, uit hun handen te krijgen. Nou, Kevin, ga maar lekker genieten van je vrije tijd en maak er maar iets moois in.

Pin-up door Kevin Nowlan t.g.v. de 50e Legends of the Dark Knight.

Batman versus wapens

Ongehoord! Een Batman-verhaal heeft geholpen bij de totstandkoming van een wet in de staat Virginia die een eind moet maken aan het feit dat deze staat een doorvoerhaven van handwapens is naar andere delen van de oostkust van de VS. Virginia is berucht als leverancier van goedkope en makkelijk te verkrijgen vuurwapens. Het feit dat dit gebruikt werd in de Batman-special Seduction of the Gun, was zo'n dieptepunt voor de staatsoverheid dat het verhaal naast statistieken werd verspreid om de nieuwe wet erdoor te drukken. En dat is met verve gelukt. Met ingang van 1 juli mag er slechts één wapen per maand per inwoner worden aangeschaft. Op deze manier probeert met het lucratief handelen in wapens terug te dringen. De strip werd overigens gemaakt ter nagedachtenis aan de dood van een toevallig slachtoffer van straatgeweld en de opbrengst van de strip gaat naar een fonds dat voorlichting geeft over wapenbeheersing.

Batman's Legends

Legends of the Dark Knight viert feest omdat nummer 50 bereikt is. Deze topserie van DC levert een speciaal Joker-verhaal dat terug gaat naar zijn ontstaansgeschiedenis en zijn eerste ontmoeting met Batman. *Dennis O'Neil* schrijft en *Bret Blevins* tekent. Blevins volgt trouwens *Norm Breyfogle* op als tekenaar van Shadow of the Bat en maakt hiermee de overstap van Marvel naar DC. Verder is het 50e nummer gevuld met pin up-tekeningen door *Howard Chaykin*, *Michael Kaluta*, *Jim Lee*, *Mark Schultz*, *Mike Zeck* en vele anderen. En dat alles onder een *Brian Bolland*-cover! Prijs $3.95.

Wat ook nog het aanschaffen waard is, is het satirische Lobo Convention Special door *Giffen*, *Grant* en *Kevin O'Neil*, waarin Lobo op zoek is naar een nummer 75 van Superman op een Comic Conventie. Geen fanboy is meer veilig!

Golden Age

Een vierdelige prestige-serie die gesitueerd is in de late veertiger en vijftiger jaren kan niet anders dan The Golden Age heten. Ironisch gezien liep de 'Golden Age' toen al op zijn laatste benen, maar een kniesoor die daar op let. De hoofdrol is weggelegd voor de Justice Society, een bonte mengeling van oude DC-Superhelden. De serie mikt dan ook duidelijk op de wat oudere lezer, liefhebbers van verhalen als Watchmen, Batman: The Dark Knight returns en Black Orchid. Nog een verkoopargument zijn de makers, te weten: *James Robinson*, *Paul Smith* (van de X-men) en

The Joker door Bret Blevins

The Golden Age door James Robinson en Paul Smith.

inkleurder *Richard Dry* (van American Flagg). Een groot eerbetoon aan het verleden met een tekenstijl die geïnspireerd is door tekenaars als *Alex Raymond*, *Lou Fine* en *Reed Crandall*. Een nieuwe trend in comics? $4.95 per deel.

The Extremist

Het zal je maar gebeuren. Je loopt samen met je echtgenoot op straat en plotseling doemt er iemand op die bij je man een X in zijn onderbuik kerft. Vervolgens kom je erachter dat je man een geheim appartement heeft waarin je literatuur en honderden foto's aantreft die een perverse seksuele wereld beschrijven waarvan je niet wist dat die überhaupt bestond.
Het wordt Judy Tanner pas duidelijk als ze een tape vindt met het dagboek van de Extremist, een man die seksmisdadigers opspoort en zonodig vermoordt. In de stem op de band herkent ze haar echtgenoot. Ze vindt ook een kostuum. Niet lang daarna is het haar kostuum en is de wereld van de Extremist haar wereld. Aldus opent de vierdelige serie The Extremist door *Peter Milligan* (tekst) en *Ted McKeever* (tekeningen). Een nieuwe aanwinst voor DC's Vertigo-lijn.

Ook keert Black Orchid terug in een maandelijkse serie op tekst van *Dick Foreman* en met tekeningen van *Jill Thompson*. De strips kosten $1.95 per deel.

De Stripdagen

Het zal de comicfans deugd doen om te horen dat De Stripdagen in Breda dit jaar geheel in het teken zullen staan van superhelden. Dat houdt dus in, dat er tentoonstellingen, films en tal van andere activiteiten rond dit fenomeen aan bod zullen komen. De winkeliers (verenigd in de BVS) doen inmiddels allerlei pogingen om tekenaars uit de VS te ronselen. En uitgeverij Juniorpress zal wat dat betreft ook vast een duit in het zakje doen. Om het geheel ook nog een Nederlands accent te geven werkt men achter de schermen aan de totstandkoming van de 'eerste Nederlandse comic'. Komt dat zien op 15, 16 en 17 oktober in Breda.

En verder ...

- Wigwam Bam. Inderdaad een oud liedje van The Sweet, maar ook de titel van *Jaime Hernandez*' nieuwe Love & Rockets-album. Het verhaal verscheen eerder in het gelijknamige tijdschrift van nummer 33 (augustus '90) tot en met 39 (augustus '92) met een epiloog in nummer 42 (augustus '93). Om maar even aan te geven hoe lang hij er over heeft gedaan om dit 128 pagina's tellende verhaal te maken. Te lang, als je het mij vraagt.
- Marvel laat eindelijk zijn Barkerverse op de lezer los. Ze zullen onder de noemer 'Razorline' op de markt worden gebracht. Ectokid wordt gemaakt door *James Robinson*, *Steve Scroce* en *Bob Dvorak*, Hyperkind door *Fred Burke*, *Paris Cullins* en *Bob Petrecca*, Hokum & Hex door *Frank Lovece*, *Anthony Williams* en *Andy Lanning* en Saint Sinner door *Elaine Lee* en *Max Douglas*. Kortom, weinig bekenden.
- Frontier is Marvels antwoord op DC's Vertigo. Vervaardigd door Marvel UK komen vier nieuwe titels op de markt: Children of the Voyager door *Nick Abadzis* en *Paul Johson*, Immortalis door *Nick Vince* en *Mark Buckingham*, Bloodseed door *Paul Neary*, *Liam Sharp* en *Cam Smith* en Dances with Demons door *Simon Jowett*, *Charlie Adland* en *Rod Ramos*. Amen.

"I MIGHT BE GETTING IN TOO DEEP.
"I THOUGHT OF JACK, LYING THERE ON THE PAVEMENT OUTSIDE THE SUSHI RESTAURANT.
"I DYE MY HAIR, JACK..."
"WHAT DREAMS DID I HAVE BACK THEN? DID I EVER DREAM?
"AND TONIGHT, AFTERWARDS. WHAT DID I FEEL? I'D JUST KILLED A MAN.
"I WAS SCARED. GIDDY. EXCITED.
"BUT I FELT LIKE A PANTHER.
The Extremist #1

The Extremist I door Peter Milligan en Ted McKeever.

Lobo Convention Special: lachen met Giffen, Grant en O'Neil.

Love & Rockets: Wig Wam Bam door Jaime Hernandez.

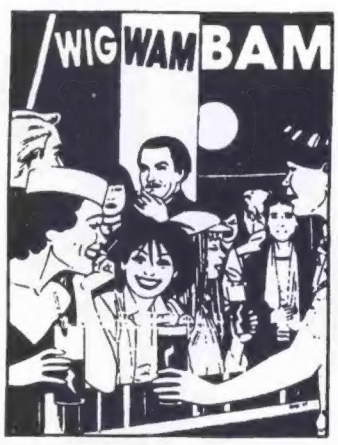

Saint Sinner door Elaine Lee en Max Douglas.

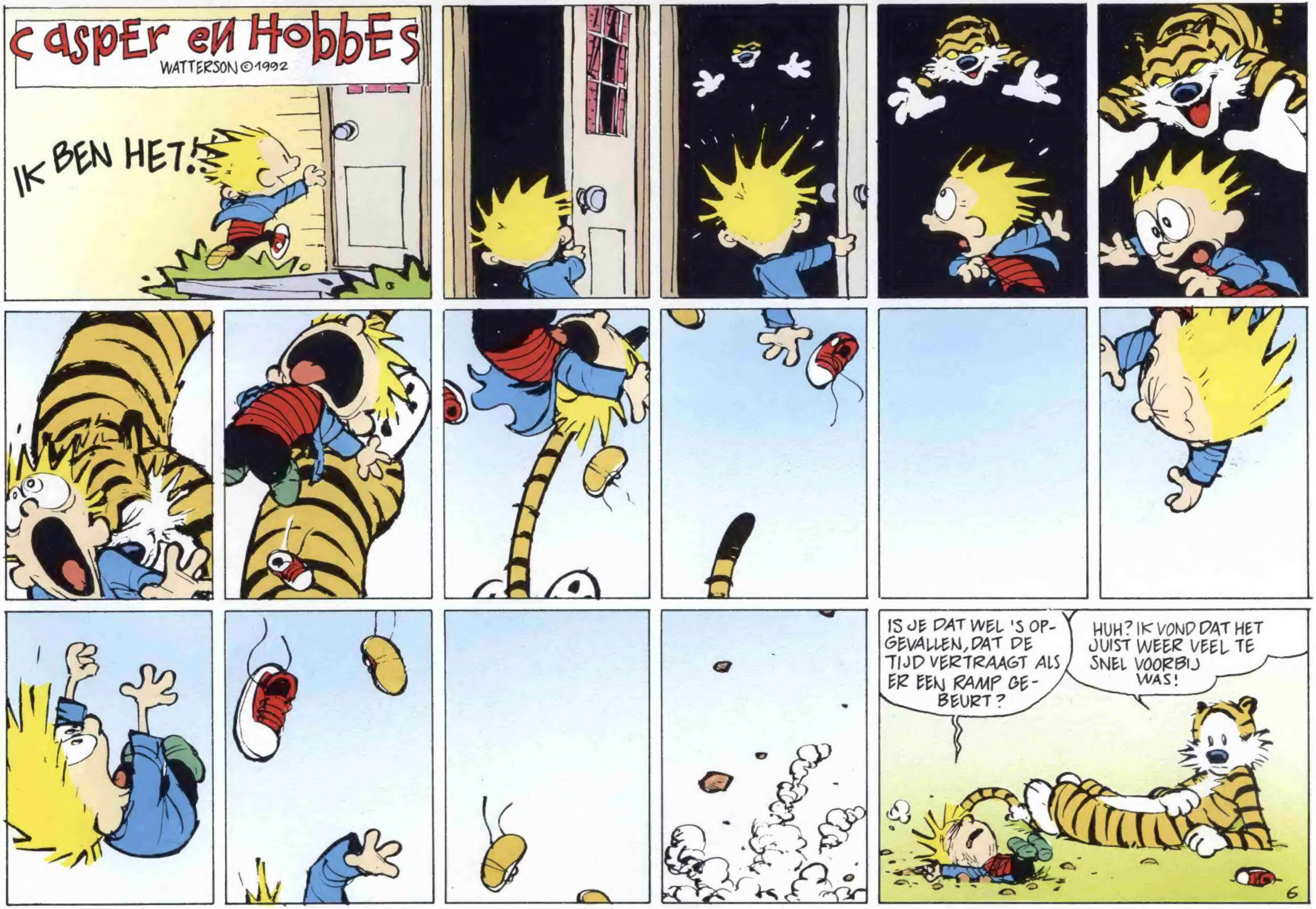
Casper en Hobbes
WATTERSON ©1992
IK BEN HET!
IS JE DAT WEL 'S OP-GEVALLEN, DAT DE TIJD VERTRAAGT ALS ER EEN RAMP GE-BEURT?
HUH? IK VOND DAT HET JUIST WEER VEEL TE SNEL VOORBIJ WAS!
6